06/05/2020

“Η εγκατάλειψη των Ιουδαίων από το Θεό”

/ Γνώμες

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Καισαριανής, Βύρωνος και Υμμητού κ. Δανιήλ

«Ἰδού ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (Ματθαίου κγ΄, 38)

Ἡ δήλωση αὐτή τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ τήν ὁποία ἔκλεισε ἡ ἀντιπαράθεση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μέ τήν θρησκευτική καί πνευματική ἡγεσία τῶν Ἰουδαίων εἶναι βαρυσήμαντη. Ἀναφέρεται στόν Ἱερό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων καί σημαίνει ὅτι ὁ Θεός θά ἐγκαταλείψει τόν Ναό καί τόν λαό. Μ΄ αὐτή ἔκλεισε τήν τελευταία δημόσια, ἐνώπιον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ πού εἶχε συγκεντρωθεῖ γιά νά Τόν ἀκούσει στό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων κατά τίς ἡμέρες πού προηγοῦντο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, τό ὁποῖο ἐκεῖνο τό ἔτος ἑορταζόταν τό Σάββατο τῆς διανυομένης ἑβδομάδος τοῦ Πάθους. Ὁ δημόσιος διάλογος μέ τούς Ἡρωδιανούς, Σαδδουκαίους

καί Φαρισαίους διεξήχθη τήν Μεγάλη Τρίτη. Ἕνεκα τῆς σοβαρότητος τῆς δηλώσεως χρειάζεται νά ἐμβαθύνουμε.

α΄. Ὁ Θεός ἐξέλεξε τό Ἰουδαϊκό Ἔθνος πού ἦταν λαός ποιμενικός μετακινούμενος γιά τίς ἀνάγκες βοσκῆς τῶν ποιμνίων. Σ' αὐτό τό λαό τῶν ἀκαλλιεργήτων βοσκῶν ὁ Θεός ἔδειξε ἰδαιαίτερη εὔνοια καί προστασία. Σ' αὐτόν ἔδωσε τίς ὑποσχέσεις, ὅτι θά αὐξηθεῖ γιά νά εἶναι ἀξιοσέβαστος ἀπό τίς ἄλλες φυλές τῆς περιοχῆς καί θά τοῦ ἐξασφαλισθεῖ μόνιμη πατρίδα ὑπό τήν σαφῆ προϋπόθεση, ὅτι θά Τόν ἀναγνωρίζει Κύριό του καί Θεό του. Αὐτά πραγματοποιήθηκαν στά χρόνια πού διέρρευσαν ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ μέχρι τήν εἴσοδο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στό κόσμο (ἐνσάρκωση ἤ ἐνανθρώπηση).

β΄. Σημειώνουμε, ὅτι στήν Παλαιά Διαθήκη ὅπως καί στήν Καινή Διαθήκη ἔδρα ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἄσαρκος στήν Παλαιά Διαθήκη. Ἔνσαρκος στήν Καινή Διαθήκη. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἀνέμενε ἀπό τούς Ἰουδαίους, ὅταν φανερώθηκε ὡς ἄνθρωπος νά Τόν ἀναγνωρίσουν καί νά Τόν πιστεύσουν. Αὐτοί ὅμως δέν ἀνταποκρίθηκαν, ὅπως σχολιάζει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης «εἰς τά ἴδια ἦλθεν καί οἱ ἴδιοι αὐτόν οὐ παρέλαβον» (Ἰωάννου α΄, 11)

γ΄. Ὁ ναός μέ ὅλους τούς συμβολισμούς ἦταν ὁ τόπος πραγματικῆς παρουσίας καί παραμονῆς τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του, τούς Ἰουδαίους.

1) Ὁ πρῶτος οἶκος καί ὁ πιό ἀγαπητός οἶκος κάθε Ἰσραηλίτου ἦταν ὁ οἶκος Κυρίου τοῦ Θεοῦ

Στήν Ἰουδαϊκή ἱστορία γιά τόν Ναό, τό ἱερό σύμβολο τῆς κατοικίας τοῦ Θεοῦ γνωρίζουμε τίς ἑξῆς ἐξελίξεις

1)Ναός Σολομῶντος

Στήν διάρκεια τῆς περιπλανήσεως τῶν Ἰουδαίων στήν ἔρημο καί μέχρι τήν ἐγκατάστασή τους στήν γῆ Χαναάν ὑπῆρχε ἡ σκηνή τοῦ Μαρτυρίου γιά τήν λατρεία τοῦ Θεοῦ

α΄. Ἡ ἰδέα ἀνεγέρσεως ναοῦ σέ ἀντικατάσταση τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου πρός διαρκή λατρεία τοῦ Θεοῦ ἀπό τούς Ἰουδαίους ἀναπτύχθηκε πρώτα στά χρόνια τοῦ Δαβίδ πού δέν τήν συνέλαβε μόνο, ἀλλά καί τήν πραγματοποίησε, ἀφοῦ ἔλαβε λάφυρα ἀπό τούς ἐχθρούς μέ τούς πολέμους πού ἔκανε καί ἀπό τήν ἴδια του τήν περιουσία, ὅπως καταφαίνεται καί ἀπό τό ἀκόλουθο ρητό:

«Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ κατὰ τὴν πτωχείαν μου ἡτοίμασα εἰς οἶκον Κυρίου χρυσίου ταλάντων ἑκατὸν χιλιάδας καὶ ἀργυρίου ταλάντων χιλίας χιλιάδας καὶ χαλκὸν καὶ

σίδηρον, οὗ οὐκ ἔστι σταθμός, ὅτι εἰς πλῆθός ἐστι· καὶ ξύλα καὶ λίθους ἡτοίμασα, καὶ πρὸς ταῦτα πρόσθες» (Α΄ Παραλειπομένων κβ΄, 14).

Ἐκτός τῶν ὑπέρογκων τούτων χρηματικῶν ποσῶν ὁ Δαβίδ συνάθροισε γιά την οἰκοδομή τοῦ ναοῦ καί ὑπέρογκα ποσά χαλκοῦ, σιδήρου, ξύλων, λίθων καί κάθε εἴδους οἰκοδομικῆς ὕλης. Διασφάλισε κατάλληλο σχεδιογράφημα καί ἐξέλεξε ἀνάλογη τοποθεσία. Σ’ ὅλα αὐτά καθοδηγοῦνταν ἀπό τόν Θεό (Α΄ Παραλειπομένων κβ΄, καί κη΄ 11-19). Ἀλλά παρόλα αὐτά οὔτε ἡ συναρμογή δύο ἤ τριῶν λίθων δέν ἐπετράπη ἀπό τόν Θεό νά γίνει ἀπό τόν Δαβίδ διότι αὐτό τό ἔργο ἀνατέθηκε στόν γιό του Σολομῶντα καί διάδοχό του στήν Βασιλεία (Γ΄ Βασιλειῶν ε΄, 3).

Ὁ Σολομών ἀφοῦ ἀνέβηκε στόν θρόνο καί διευθέτησε τίς ὑποθέσεις τοῦ κράτους θεμελίωσε τόν Ναό τό τέταρτο ἔτος τῆς βασιλείας του ἤ τό 48 ἔτος μετά τήν Ἔξοδο ἤ 1011 ἔτος πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Διήρκησε δέ ἡ κατασκευή αὐτή τοῦ ναοῦ ἑπτά ἔτη καί ἕξι μῆνες δηλαδή τελείωσε τόν 1004 πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Στό σύνολό τους ἐργάζονταν στήν ἀνακοιδόμηση τοῦ ναοῦ 183.600 ἄνθρωποι ἐκ τῶν ὁποίων 30.000 Ἰουδαίοι κατά σειρά ἀπό 10.000 κατά μῆνα. Ἐπίσης 153.600 ἄνθρωποι ἦταν Χαναναῖοι ἐκ τῶν ὁποίων 70.000 ἐργάζονταν ὡς ἀχθοφόροι, 80.000 ὡς χτίστες καί λιθοτόμοι καί 3.600 ἐπόπτες ἤ ἐπιστάτες. Κάθε προετοιμασία τῆς ὕλης παρασκευάσθηκε μακριά ἀπό τόν τόπο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ καί ἀφοῦ παρασκευαζόταν μεταφέρονταν στήν Μοριά (ἦταν ὁ λόφος πού ἐνεγείρετο ὁ Ναός) ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα. Κάθε τεμάχιο τῆς ὕλης ἀφοῦ κατασκευαζόταν καί ἑτοιμαζόταν καί τοποθετοῦνταν ἀνάλογα, ἔτσι ὥστε ὅλος ὁ ναός κτίσθηκε χωρίς τήν χρήση σφύρας, πελέκεως ἤ ἄλλου σιδηροῦ ἐργαλείου. Κτίστηκε δέ κατά μίμηση τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καί ἦταν κατά πάντα ὅμοιος ἀλλά διπλάσιος στίς διαστάσεις του. Ἡ εἴσοδός του, ὅπως καί ἡ εἴσοδος τῆς Σκηνῆς ἦταν πρός Ἀνατολικά. Πρός τά ἀνατολικά ὑπῆρχε σειρά στηλῶν πού ἀργότερα ἐπεκτάθηκε κυκλικά γύρω ἀπό τόν ναό δίκην στοᾶς. Ἡ πρόσοψη ἔβλεπε πρός τετράγωνη αὐλή, περιστοιχουμένη ἀπό κέδρινα δοκάρια καί λίθους καθώς ὑπῆρχαν καί δέντρα γιά νά δημιουργοῦν σκιά. Ἐντός τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπῆρχε καί ἄλλη μικρότερη τῆς πρώτης. Στήν ὑψηλότερη κορυφή τῆς πέτρας τοῦ λόφου Μοριά πού εἶχε ἰσοπεδωθεῖ ὅσο χρειαζόταν οἰκοδομήθηκε τό θυσιαστήριο τοῦ Δαβίδ. Αὐτό ἦταν κιβώτιο τετράγωνο, ξύλινο καλυμμένο ἐξωτερικά μέ χαλκό καί μέσα ἦταν πλῆρες μέ χώμα καί λίθους. Πάνω του τοποθετήθηκε σχάρα χάλκινη καί πάνω της ἡ φωτιά. Νότια τοῦ θυσιαστηρίου ἦταν χάλκινος νιπτήρας, πού βασίζονταν σέ 12 χάλκινα βόδια πρό νίψη τῶν ἀνυπόδητων ἀνερχομένων καί κατερχομένων ἱερέων. Ἀνέβαινε δέ κανείς στήν αὐλή τῶν ἱερέων μέ σκάλες πού εἶχαν λαξευθεῖ ἀπό πέτρα. Πρίν ἀπό αὐτό ὑπῆρχε ἕνα βῆμα λαξευτό ἐπάνω στήν ἴδια πέτρα. Δεξιά καί ἀριστερά τοῦ θυσιαστηρίου βρίσκονταν δέκα μικρές λεκάνες πρός καθαρισμό τῶν θυσιῶν.

Γύρω ἀπό τήν μικρή αὐλή πού εἶχε χάλκινες πόρτες ὑπῆρχαν διώροφοι ἤ τριώροφοι οἰκίσκοι τῶν ἱερέων (Β΄ Παραλειπομένων λα΄, 11). Στίς γωνίες βρίσκονταν τά μαγειρεῖα (Ἰεζεκιήλ μστ΄, 20 καί Β΄ Παραλειπομένων δ΄, 9). Ἐντός δέ τῆς μεγάλης αὐλῆς κείτονταν ὁ κυρίως ναός. Στήν πρόσοψή του ὑψώνοταν στοά σέ ὕψος 200 πόδια. Ὑπό τήν στοά αὐτή ὀρθόνωνταν δύο σπουδαιότατες στῆλες, πού ἡ μία καλοῦταν Ἰαχείν (δηλ. στηριχθήσεται) καί ἡ ἄλλη Βοάς (δηλ. ἐν αὐτῷ δύναμις). Ὁ ναός διαιροῦνταν στά δύο μέρη δηλαδή τά Ἅγια τῶν Ἁγίων καί τά Ἅγια. Στό πρῶτο μέρος εἰσερχόταν κανείς ἀπό διπλή θύρα. Τά δέ Ἅγια ἦταν σκοτεινά καί γιά τό λόγο αὐτό φωτίζονταν ἀπό 10 λυχνίες ἀνά πέντε τοποθετημένες ἐπί τραπέζης

(Γ΄ Βασιλειῶν ζ΄, 49). Ἐντός τῶν Ἁγίων βρισκόταν τό θυσιαστήριο τοῦ θυμιάματος καί ἡ τράπεζα στήν ὁποία ἐτοποθετοῦντο οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως. Τά Ἅγια χωρίζονταν ἀπό τά Ἅγια τῶν Ἁγίων μέ μεσότοιχο. Οἱ διπλές τοῦ μεσότοιχου θύρες ἦταν κατασκευασμένες ἀπό ἐλιά. Ἀπό τίς θύρες αὐτές κρέμονταν τό Καταπέτασμα (κουρτίνα) πού ἦταν χρωματισμένο καί πάνω του κεντημένα ἄνθη καί χερουβείμ (Γ΄ Βασιλειῶν στ΄, 31, 32). Τά Ἅγια τῶν Ἁγίων ἦταν μικρός τετράγωνος χῶρος, σκοτεινός καί φωτιζόμενος διά μέσου τῆς διπλῆς θύρας καί τοῦ φωτός τῶν λυχνιῶν τῶν Ἁγίων. Μέσα στό χῶρο αὐτό βρίσκονταν ἡ Κιβωτός καί στίς δύο πλευρές της δύο μεγάλα καί χρυσά Χερουβείμ πού ἐνώνονταν μεταξύ τους μέ τίς πτέρυγές τους. Τό ὕψος τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἦταν 120 πήχεις δηλαδή περί τά 50,5 μέτρα (Β΄ Παραλειπομένων γ΄, 4). Ἡ διακόσμησή του διατηρήθηκε 33 ἔτη καί λαφυραγωγήθηκε κατά τούς χρόνους τοῦ Σισάκ τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου (Γ΄ Βασιλειῶν ιδ΄, 25 καί Β΄ Παραλειπομένων ιβ΄, 9). Ὁ ναός δέχθηκε πολλές καταστροφές ἀπό τούς Ἀσσυρίους ἐπί τῶν Βασιλέων Ἀζαήλ, Θελγάθ – φελνασάρ, Σενναχειρείμ καί λοιπῶν, ἕως ὅτου κατεστράφηκε ἀπό τόν ἰσχυρό βασιλιά τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορα τό ἔτος 588 πρό Χριστοῦ, δηλαδή 424 ἔτη 3 μῆνες καί 8 ἡμέρες ἀπό τῆς ἀνεγέρσεώς του.

β΄. Μετά ἀπό 52 χρόνια ἀπό τήν καταστροφή τοῦ ναοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανῆλθαν στήν πατρίδα του μέ τήν ἄδεια τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου (600π.Χ. 4 Δεκεμβρίου 530π.Χ.) καί ἔθεσαν ὑπό τήν ἀρχηγία τοῦ ἱερέως καί νομοδιδασκάλου Ζοροβάβελ (7ος – 6ος αἰώνας) τά θεμέλια τοῦ ναοῦ τό ἔτος 536 πρό Χριστοῦ. Κωλύθηκαν ὅμως τότε ἀπό διάφορους λόγους καί μετά ἀπό 20 ἔτη τόν ἀποπεράτωσαν τό 515 πρό Χριστοῦ, ὅπως περιγράφεται στό βιβλίο τοῦ Ἔσδρα (Ἔσδρα α΄, 1-4˙ β΄, 1˙ γ΄, 8-10 καί στ΄, 15). Ὁ δεύτερος αὐτός ναός ἄν καί μεγαλύτερος στίς διαστάσεις δέν ἦταν μικρότερου κάλλους καί σπουδαιότητος. Ἔλειπαν ἀπό αὐτόν ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης, τό Ἱλαστήριο καί τό Ἱερό Πῦρ, τά Οὐρίμ καί Θουμμίμ ἀλλά καί ἡ δόξα καί ἡ θεία παρουσία καί προπάντων τό πνεῦμα προφητείας (Ἔσδρα γ΄, 12, 13). Ἐπίσης εἶχαν γίνει οἱ ἐξῆς ἀλλαγές : ἔλειπε ἡ δεντροστοιχία στήν αὐλή καί προστέθηκε πύργος στήν βορειοδυτική γωνία τῆς αὐλῆς πού χρησίμευε γιά κατοικητήριο ὄχι μόνο τοῦ Πέρσου ἀλλά καί τοῦ Ρωμαίου διοικητοῦ τῆς πόλεως. Ἡ αὐλή εἶχα χωριστεῖ σέ δύο μέρη πού τό ἐξωτερικό χρησίμευε γιά τούς εἰδωλολάτρες. Ὁ ναός ἦταν τό κέντρο τῆς λατρείας ἤ τῆς παραστάσεως τῶν ἐνδοξοτέρων προσόντων τοῦ Θεοῦ (Ἀγγαῖος β΄, 6-9˙ Μαλαχίου γ΄, 1˙ Κολοσσαεῖς β΄, 9 καί Πρός Τιμόθεον Α΄, γ΄, 16).

Τό 170 ἔτος πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ λεηλατήθηκε ὁ νάος αὐτός ἀπό τόν Ἀντίοχο τόν Ἐπιφανῆ καί σχεδόν καταστράφηκε, καταργώντας ὄχι μόνο τῆς ἡμερήσιες θυσίες, ἀλλά καί βεβηλώνοντάς τον μέ τίς θυθσίες τῶν χοίρων ἐπί τοῦ θυσιαστηρίου καί κατέστρεψε ἐντελῶς τήν λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Μετά ἀπό

5 ἔτη ἐπισκεύασθηκε ἀπό τόν Ἰούδα τόν Μακκαβαῖο πού εἰσήγαγε καί πάλι τήν λατρεία τοῦ ἑνός καί μόνο Θεοῦ (Α΄ Μακκαβαίων α΄, 46, 47).

γ΄. Μετά ἀπό 500 ἔτη ἀπό τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ ὁ δεύτερος ναός ἤ ναός τοῦ Ζοροβάβελ ἄρχισε νά καταρρέει. Οἱ Ἰουδαῖοι δούλοι δέν ἐνδιαφερόταν γιά τήν ἀνοικοδήμησή του. Παρά ταῦτα ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας τό δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας του κατέσφαξε ὅλα τά μέλη τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων ἐκτός ἀπό δύο καί γιά νά ἀποφύγει τήν δυσμένια τῶν Ἰουδαίων μηχανεύθηκε τήν ἀνέγερση τοῦ καταρρέοντος ναοῦ πρός ἐξιλέωσή του. Ἀφοῦ προετοιμάστηκε γιά δύο ὁλόκληρα ἔτη κατεδάφισε τόν ναό τό 17 ἔτος πρό τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καί τό 46 ἔτος πρό τοῦ πρώτου Πάσχα τοῦ δημοσίου βίου τοῦ Κυρίου μας. Ἀμέσως ἄρχισε τήν οἰκοδομή καί τήν ἀποπεράτωσε ἕτοιμη γιά τήν λατρεία μετά ἀπό 7 περίπου ἔτη περί τό 10 ἔτος πρό Χριστοῦ. Οἱ ἐργάτες ἐργάζονταν καθόλη τήν διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐκπληρώνοντας τίς προφητεῖες σύμφωνα μέ τόν Ἀγγαίου β΄, 9 καί Μαλαχίου γ΄, 1.

Ὁ τρίτος αὐτός ναός ἤ ναός τοῦ Ἡρώδη ἦταν μεγαλύτερος τοῦ δευτέρου ἤ ναοῦ τοῦ Ζοροβάβελ καί ἦταν καί μεγαλύτερος του πρώτου ἤ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος

Ὁ ναός τοῦ Σολομῶντος ἤ πρῶτος ναός εἶχε μῆκος 70 πήχεις πλάτος 40 πήχεις καί ὕψος 30 πήχεις.

Ὁ ναός τοῦ Ζοροβάλελ εἶχε μῆκος 70 πήχεις πλάτος 60 πήχεις καί ὕψος 60 πήχεις.

Ὁ ναός τοῦ Ἡρώδου ἤ τρίτος ναός εἶχε μῆκος 100 πήχεις πλάτος 70 πήχεις καί ὕψος 100 πήχεις.

Ἡ στοά τούτου ἐξεῖχε ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ 15 πήχεις καί μετροῦσε ἑκατό πήχεις κατά τό ὕψος τοῦ ναοῦ.

Οἱ Ἑβραῖοι συγγραφεῖς ἐγκωμιάζουν τόν ναό αὐτό γιά τήν μεγαλοπρέπεια καί τό κάλλος του. Οἰκοδομήθηκε ἀπό λευκό μάρμαρο πού λειάνθηκε τεχνηέντως καί ἀπό λίθους μεγάλου μεγέθους πού μερικοί ἀριθμοῦσαν κατά τό μῆκος 25 πήχεις καί 8 κατά τό ὕψος καθώς καί 12 κατά τό πλάτος (Μάρκου ιγ΄, 1 καί Λουκᾶ κα΄, 5).

Τήν θύρα του κοσμοῦσε χρυσή ἄμπελος. Στίς ἐπάλξεις τοῦ ναοῦ βρίσκονταν δίστυλη στοά πού κάθονταν οἱ τραπεζῖτες (Ματθαίου κα΄, 12). Ὁ βασιλικός θάλαμος πού ἦταν τριπλός κείτονταν ὄχι πρός ἀνατολικά ὅπως ἡ στοά τοῦ Σολομῶντος ἀλλά πρός νότο. Ἡ μεγάλη αὐλή ἔφερε πέντε πύλες. Περί τοῦ ναοῦ ὑπῆρχαν διάφορες αὐλές.

α΄. Ἡ αὐλή τῶν ἐθνῶν ἤ ἔξω αὐλή. Ἔτσι ὀνομαζόταν γιατί ἀπό ἐκεῖ εἰσέρχονταν

ἀκωλύτως οἱ εἰδωλολάτρες.

β΄. Ἡ αὐλή τῶν γυναικῶν. Αὐτή ὀνομαζόταν ὄχι γιατί ἀνῆκε στίς γυναῖκες ἀποκλειστικά, ἀλλά διότι ἀπέτρεπε αὐτές νά προχωρήσουν περαιτέρω στό ναό. Κείτοταν εὐθύς ἀμέσως μετά τήν αὐλή τῶν ἐθνῶν καί χωριζόταν μέ μεσότοιχο πού ἔφερε 13 θύρες καί σέ διάφορες ἀποστάσεις τετράγωνους κίονες πού εἶχαν γραμμένες ἐπάνω τους ἀπαγορεύσεις στά ἑλληνικά καί ἀπειλοῦσαν μέ θάνατο τούς ἀπερίτμητους (Πρός Ἐφεσίους β΄, 14). Ἡ χωρητικότητα τῆς αὐλῆς αὐτῆς ἦταν 135 τετραγωνικές πήχεις. Ἡ αὐλή αὐτή εἶχε τρεῖς θύρες ἀπό τίς ὁποῖες ἡ πρός ἀνατολάς ἦταν χρυσή καί μεγαλύτερη τῶν ἄλλων. Στή αὐλή αὐτή ὑπήρχαν καί θεωρεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐρχόμενες οἱ γυναῖκες ἀπέφευγαν τίς πιέσεις τοῦ πλήθους κατά τίς μεγάλες ἑορτές καί ἰδιαίτερα κατά τήν ἑορτή τῆς Σκηνοπηγίας. Ἐπίσης ὑπήρχαν καί 13 γαζοφυλάκια (κυτία προσφορῶν) (Μάρκου ιβ΄, 41). Ἡ εἴσοδος σ’ αὐτή σέ κανένα ξένο καί ἐθνικό καί ἀπερίτμητο ἐπιτρεπόταν. Γιά τόν λόγο αὐτό ἡ κατά τοῦ Παύλου κατηγορία ὅτι εἰσήγαγε στήν αὐλή τοῦ ναοῦ Ἕλληνες ἐπέφερε μεγάλη ταραχή (Πράξεων κα΄, 28).

γ΄. Ἡ αὐλή τοῦ Ἰσραήλ. Μετά τίς δύο πρῶτες αὐλές καί περισσότερο μετά τήν αὐλή τῶν γυναικῶν καί 15 ἀναβαθμίδες ψηλότερα ἀπό αὐτή ἦταν ἡ αὐλή τοῦ Ἰσραήλ πού ἡ χωρητικότητά της ἦταν 1350 πήχεις. Στούς 15 αὐτούς ἀναβαθμούς ψάλλονταν 15 ἀναβαθμοί ἤ ψαλμοί τῶν ἀναβαθμῶν ἀπό τούς Ψάλτες (Ψαλμοί ρκ΄, ἤ ριθ΄-ρλθ΄). Σ’ αὐτή φυλάττονταν καί τά μουσικά ὄργανα καί εἰσέρχονταν μόνο ἄνδρες τυπικῶς καθαροί.

δ΄. Ἡ αὐλή τῶν ἱερέων. Μετά τίς τρεῖς αὐλές πού περιγράψαμε καί ἀμέσως μετά τήν αὐλή τοῦ Ἰσραήλ τρεῖς ἀναβαθμίδες ἤ 2,5 πήχεις ψηλότερα αὐτῆς κείτοταν ἡ αὐλή τῶν ἱερέων πού ἡ χωρητικότητά της ἦταν 23.760 τετραγωνικοί πήχεις, πού χωρίζονταν ἀπό τήν αὐλή τοῦ Ἰσραήλ μέ μεσότοιχο πού δέν εἶχε θύρα ἤ εἴσοδο ἀνοικτή. Ἔφερε δέ τό μεσότοιχο τοῦτο τρεῖς ἀναβαθμίδες καί οἱ ἱερεῖς εὐλογώντας τόν λαό ἀνέβαιναν ἀπό αὐτόν. Στήν αὐλή τῶν ἱερέων βρίσκοταν τό θυσιαστήριο κατασκευασμένο ἀπό λίθους καί κονίαμα πού περιεζωνόταν ἀπό εὐθεία κυανή γραμμή. Κάτω ἀπό τό θυσιαστήριο αὐτό ὑπῆρχαν τρύπες γιά νά ρέει τό αἷμα στούς ὑπονόμους. Μία ἀπό αὐτές τίς τρύπες χρησίμευε γιά τήν ἐξέταση τῶν ὑπονόμων. Στήν πύλη τοῦ Νικάνορος γινόταν ὁ Καθαρισμός τῆς Παρθένου (Λουκᾶ β΄, 22) Ἡ συζήτηση τοῦ Κυρίου μας μέ τούς ραββίνους κατά τό 12 ἔτος τῆς ἡλικίας Του ἔγινε στήν ἀναβαθμίδα τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ (Λουκᾶ β΄, 46). Ἡ καλουμένη Ὡραία Πύλη πιθανῶς νά ἦταν κοντά στήν γέφυρα τῶν Τυροποιῶν καί τήν Ὡραίαν Στοάν τοῦ Ἡρώδου (Πράξεων γ΄, 2). Ὁ πύργος Ἀντωνία κτίσθηκε ὡς κατοικία πρώτα ἀπό τόν Ἰωάννη τόν Ὑρκανό (200 π.Χ. 104π.Χ.) καί ἀργότερα κτίσθηκε μεγαλύτερος ἀπό τόν Ἡρώδη καί βρίσκονταν στήν βορειοδυτική γωνία

τῆς ἔξω στοᾶς. Ἀπό τόν πύργο αὐτό ἀπαρατήρητη ἡ στρατιωτική φρουρά μποροῦσε χάριν τῆς τάξεως νά εἰσέρχεται στήν αὐλή τοῦ ναοῦ. Αὐτό δέ συνέβη καί ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Πράξεων κα΄, 31).

Ὁ τρίτος αὐτός ναός ἤ ναός τοῦ Ἡρώδη καταστράφηκε ἀπό τούς Ρωμαίους τό 70ό σωτήριο ἔτος ἐκπληρώνοντας τήν προφητεία τοῦ Κυρίου μας (Ματθαίου κδ΄, 2)

Ἀργότερα ὁ Ἰουλιανός ὁ Παραβάτης θέλησε νά ἀναγείρει καί πάλι τόν ναό κάνοντας ὄχι μικρές ἐπισκευές μέ χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου καί διαφόρων δασμῶν πού ἐπέβαλε στούς Ἰουδαίους. Τό ἔργο αὐτό ἄρχισε τό ἔτος 363 μετά Χριστόν μετά ὅμως ἀπό πολλές δυσκολίες σταμάτησε. Ἡ παύση τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἦταν ἔργο θείας Προνοίας διότι κατά τίς ἐργασίες τῶν ἐξορύξεων τῶν θεμελίων αὐτοῦ συνέβαιναν ἐκπυρσοκροτήσεις πού ἐκτίναζαν πύρινες σφαῖρες καλύπτοντας τόν οὐρανό μέ νέφη καί καταβύθιζαν σέ σκότος τόν χῶρο αὐτό. Σήμερα στήν τοποθεσία αὐτή βρίσκεται τό τέμενος τοῦ Μωάμεθ τό καλούμενο Θόλος τῆς Πέτρας. Μερικοί δέ θεωροῦν ὅτι ἐπί τῆς πέτρας αὐτῆς οἰκοδομήθηκε τό ἀρχαῖο θυσιαστήριο. Ἡ περιφέρεια τοῦ Μωαμεθανικοῦ τεμένους Θόλου Πέτρας μέχρι τό 1856 ἦταν προσιτή μόνο στούς Μωαμεθανούς. Σήμερα εἶναι προσβάσιμη καί ἀπό ἄλλους. Στό δυτικό μέρους αὐτοῦ βρίσκεται ἀρχαῖο τεῖχος πού στηρίζει τήν βάση πού στέκεται ὁ ναός. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι προσέρχονται κάθε Παρασκευή καί προσεύχονται μέ θρῆνο καί κλάματα, δάκρυα καί ὀδυρμούς γονυπετεῖς ἀναμιμνήσκοντας τήν ἀρχαία τους δόξα, εὔκλεια καί εὐημερία πού κατέληξε στήν παροῦσα ἀδοξία τους, ταπείνωση, κακοδαιμονία, ἀθλιότητα καί στόν συνεχόμενο καταδιωγμό τους ἀπό ὅλα τά ἔθνη πού τούς καταμαστίζει καί τούς μειώνει, χωρίς ἐλπίδα καί ἀπαλλαγή.

++++

2) Ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικός Ἰώσηπος καταγράφει τήν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἀπό τόν Ἡρώδη στά ἔργα του :

Α΄. Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία

«XI 1. Τότε, λοιπόν, κατά τόν δέκατο ὄγδοο χρόνο τῆς βασιλείας του, μετά τά γεγονότα πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω, ὁ Ἡρώδης ἀνέλαβε νά φέρει σέ πέρας ἕνα σημαντικό ἔργο, τήν ἀνακατασκευή τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ μέ δικά του ἔξοδα, μεγαλώνοντας τόν περίγυρό του καί ὑψώνοντας τόν σέ ἀκόμα πιό ἐπιβλητικό ὕψος καθώς πίστευε ὅτι ἡ ὁλοκλήρωση τούτου τοῦ ἔργου θά ἦταν τό πιό ἀξιοθαύμαστο ἀπ’ ὅλα ὅσα εἶχε πετύχει, ὅπως καί πράγματι ἦταν, καί ὅτι θά ἦταν ἀρκετά μεγάλο γιά νά τοῦ ἐξασφαλίσει τήν αἰώνια μνήμη. Ἀλλά ἐπειδή ἤξερε ὅτι ὁ λαός δέν ἦταν ἕτοιμος εὔκολος νά στρατολογηθεῖ σ’ ἕνα τόσο μεγάλο ἔργο, θεώρησε καλύτερο

νά τούς προδιαθέσει γιά νά δούλέψουν, βγάζοντας πρῶτα λόγο πρός αὐτούς. Ἔτσι τούς κάλεσε νά συγκεντρωθοῦν καί μίλησε ὡς ἑξῆς: «Σχετικά μέ τά ὑπόλοιπα πράγματα πού ἔγιναν κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας μου, συμπολίτες μου, δέν θεωρῶ ἀναγκαῖο νά μιλήσω. Καίτοι ἔγιναν μέ τέτοιο τρόπο ὥστε τό κύρος πού πρόσθεσαν σ' ἐμένα νά εἶναι μικρότερο ἀπό τήν ἀσφάλεια πού ἔφεραν σ' ἐσᾶς. Διότι οὔτε στίς δύσκολες καταστάσεις παρέβλεψα ὅσα θά μποροῦσαν νά σᾶς ὠφελήσουν ὅταν εἴχατε ἀνάγκη, οὔτε ὅσο ἔχτιζα ἤμουν τόσο ἀπορροφημένος γιά τή δική μου ἀσφάλεια ὅσο ἤμουν γιά ὅλων σας, καί νομίζω ὅτι ἔχω, μέ τή θέληση τοῦ Θεοῦ, φέρει τό ἰουδαϊκό ἔθνος σέ τέτοιο βαθμό εὐημερίας ὅσης δέν γνώρισε ποτέ προηγουμένως. Τώρα ὅσον ἀφορᾶ τά διάφορα κτίρια πού κατασκεύασα στή χώρα μας καί στίς πόλεις τῆς γῆς μας καί σ' ἐκεῖνες ἀπό τίς κατακτημένες περιοχές, μέ τίς ὁποῖες, ὡς τά πιό ὄμορφα στολίδια, καλλωπίσαμε τό ἔθνος μας, δέν μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖο νά μιλήσω γι' αὐτά σ' ἐσᾶς πού τά γνωρίζετε τόσο καλά. Ἀλλά σχετικά μέ τήν ἐπιχείρηση πού τώρα σκοπεύω νά ἀναλάβω καί ποῦ εἶναι ἡ πιό σοβαρή καί ὡραῖα τῆς ἐποχῆς μας, θά σᾶς μιλήσω καθαρά. Αὐτόν ἐδῶ τόν ναό τόν ἔχτισαν οἱ πατεράδες μας πρός τιμήν τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ μετά τήν ἐπάνοδό τους ἀπ' τή Βαβυλώνα, ἀλλά ὑπολείπεται κατά ἑξήντα πήχεις στό ὕψος, γιατί τόσο ὑπερεῖχε ὁ πρῶτος ναός πού χτίστηκε ἀπό τόν Σολομώντα. Ὡστόσο, κανείς δέν πρέπει νά καταδικάσει τούς πατέρες μας γιά ἀμέλεια στό εὐλαβικό τους καθῆκον, γιατί δέν ἦταν δικό τους λάθος πού αὐτός ὁ ναός εἶναι μικρότερος. Μᾶλλον ἦταν ὁ Κύρος καί ὁ Δαρεῖος, οἱ γιοί τοῦ Ὕστασπη, πού ἔδωσαν αὐτές τίς διαστάσεις γιά τό κτίριο, καί καθώς οἱ πατεράδες μας ἦταν ὑποτελεῖς τόσο ἐκείνων ὅσο καί τῶν ἀπογόνων τους καί στή συνέχεια τῶν Μακεδόνων, δέν εἶχαν τήν εὐκαιρία νά ἀποκαταστήσουν τό πρῶτο ἀρχέτυπο εὐλάβειας στό προηγούμενο μέγεθός του. Ἐπειδή ὅμως τώρα, μέ τή θέληση τοῦ Θεοῦ, εἶμαι κυβερνήτης, ἐπειδή συνεχίζει νά ἐπικρατεῖ εἰρήνη καί ἀφθονία καί μεγάλων ἐσόδων καί, τό σπουδαιότερο, οἱ Ρωμαῖοι, πού εἶναι, γιά νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, οἱ κυρίαρχοι τοῦ κόσμου, εἶναι πιστοί μας φίλοι, θά προσπαθήσω νά ἐπανορθώσω τήν παράβλεψη πού προκλήθηκε ἀπό τήν ἀναγκαιότητα αὐτή καί τήν ὑποταγή τῶν παλαιότερων χρόνων καί μέσα ἀπό τήν πράξη τούτη τῆς εὐσέβειας θά ἀνταποδώσω πλῆρες στόν Θεό τό δῶρο τούτης τῆς βασιλείας».

Αὐτά εἶπε ὁ Ἠρώδης, καί οἱ περισσότεροι ἐξεπλάγησαν ἀπ' τά λόγια του πού ἔφτασαν στ' αὐτιά τους ἐντελῶς ἀναπάντεχα. Ἐνῶ ἀβεβαιότητά του νά πραγματοποιήσει τό ὁραμά του δέν τούς ἐνόχλησε, τούς ἀνησυχοῦσε ἡ σκέψη ὅτι μπορεῖ νά γκρεμίσει τό οἰκοδόμημα καί μετά νά μήν ἔχει τούς ἀπαραίτητους πόρους γιά νά φέρει τό ἔργο σέ πέρας. Αὐτός ὁ κίνδυνος τούς φαινόταν πολύ μεγάλος, γιατί ὁ τεράστιος ὄγκος τοῦ ἔργου ἔμοιαζε νά εἶναι δύσκο λος γιά νά ἐκτελεστεῖ. Ἀφοῦ ἔνιωθαν ἔτσι, ὁ βασιλιάς τους μίλησε ἐνθαρρυντικά, λέγοντας ὅτι δέν θά γκρέμιζε τόν ναό προτοῦ ἑτοιμαστοῦν ὅλα τά ὑλικά τ' ἀπαραίτητα γιά

τήν ὁλοκλήρωσή του. Οἱ ἐξαγγελίες του δέν ἦταν ψεύτικες, καθώς ἑτοίμασε χίλια ἁμάξια γιά νά μεταφέρουν τίς πέτρες, διάλεξε δέχα χιλιάδες ἀπό τούς πιό ἱκανούς ἐργάτες, ἀγόρασε ἱερατικές στολές γιά χιλιάδες ἱερεῖς καί ἐκπαίδευσε μερικούς ὡς οἰκοδόμους κι ἄλλους ὡς ξυλουργούς. Ἔτσι, τό ἔργο ἄρχισε μόνο ἐφόσον ὁλοκλήρωσε μέ ἐπιμέλεια αὐτές τίς προετοιμασίες.

Ἀφοῦ ἀπομάκρυναν τά παλιά θεμέλια καί μπῆκαν ἀλλά, πάνω τους ἔχτισε τόν ναό πού ἦταν μήκους ἑκατό καί εἴκοσι ἀκόμη πηχῶν ὕψους, ἀλλά μέ τόν χρόνο χαμήλωσε καθώς τά θεμέλια ἔπαθαν καθίζηση. Ἐτοῦτο τό τμήμα ἀποφασίσαμε νά χτίσουμε ξανά στήν ἐποχή τοῦ Νέρωνα. Ὁ ναός χτίστηκε ἀπό σκληρές, λευκές πέτρες, μήκους ἡ καθεμιά περί τούς εἴκοσι πέντε πήχεις, ὕψους ὀχτώ καί πλάτους δώδεκα. Στό σύνολό του, ὅπως καί στή βασιλική στοά, ἡ κάθε πλευρά ἦταν χαμηλότερη, ἐνῶ τό μέσον ἦταν ψηλότερο, ὥστε νά εἶναι ὁρατός σέ ἀπόσταση πολλῶν σταδίων ἀπό τούς κατοίκους τῆς χώρας, κυρίως ἀπό αὐτούς πού ζοῦσαν ἀπέναντι ἤ τύχαινε νά τόν πλησιάζουν. Οἱ θύρες τῆς εἰσόδου, οἱ ὁποῖες μαζί μέ τά ὑπέρθυρά τους ἦταν ἴσες μέ τόν ναό, στολίστηκαν μέ πολύχρωμα πετάσματα μέ πορφυρά χρώματα καί μέ κολόνες στήν ὕφανση. Ἀπό πάνω τους, κάτω ἀπό τόν θριγκό, ἁπλωνόταν χρυσή κληματαριά μέ τσαμπιά νά κρέμονται ἀπ’ αὐτή, ἕνα θαῦμα μεγέθους καί τέχνης γιά ὅσους εἶδαν μέ τί ἀκριβά ὑλικά εἶχε κατασκευαστεῖ. Περιέβαλε, ἐπίσης, τόν ναό μέ πολύ μεγάλες στοές, πού ὅλες ἦταν κατασκευασμένες (ἀνάλογα μέ τόν ναό, καί ξεπέρασε τούς προγόνους του στό ξόδεμα χρημάτων, ὥστε νά πιστεύεται ὅτι κανείς ἄλλος δέν εἶχε διακοσμήσει τόν ναό τόσο ἐξαιρετικά. Οἱ στοές ὑποστηρίζονταν ἀπό μεγάλο τεῖχος, καί τό ἴδιο τό τεῖχος ἦταν τό μεγαλύτερο ἔργο πού ἀκούστηκε ποτέ στήν ἀνθρωπότητα. Ὁ λόφος ἦταν πετρώδης καί ἀνηφόριζε ἀπαλά πρός τό ἀνατολικό σημεῖο τῆς πόλης καί πρός τήν ψηλότερη κορυφή. Αὐτό τόν λόφο ὁ πρῶτος μας βασιλιάς, ὁ Σολομών, μέ σοφία πού ἔδωσε ὁ Θεός, περιέβαλε μέ μεγάλα ἔργα ὡς τήν κορυφή. Ἀπό κάτω, ἀρχίζοντας ἀπ’ τούς πρόποδες, ὅπου ὑπῆρχε βαθιά χαράδρα, τόν περιέβαλε μέ τεράστιες πέτρες δεμένες μεταξύ τούς μέ μόλυβδο, ἀποκλείοντας ὅλο καί περισσότερο τόν μέσα χῶρο καθώς κατέβαινε σέ ὅλο καί μεγαλύτερο βάθος, ὥστε τό μέγεθος καί τό ὕψος τῆς κατασκευῆς, πού ἦταν τετράγωνη, νά εἶναι τεράστια, καί τό μεγάλο μέγεθος τῶν πετρῶν νά εἶναι ὁρατό ἀπό τήν μπροστινή πλευρά, ἐνῶ σιδερένιοι σφιγκτῆρες στό ἐσωτερικό ἐξασφάλιζαν ὅτι οἱ ἁρμοί θά παρέμειναν μόνιμα ἑνωμένοι. Ὅταν τό ἔργο τοῦτο ἔφτασε στήν κορυφή τοῦ λόφου, τήν ἰσοπέδωσε, γέμισε τίς κοιλότητες κοντά στά τείχη κι ἔκανε τήν πάνω ἐπιφάνεια ἰσόπεδη καί λεία. Τέτοιος ἦταν ὁ ὅλος περίβολος πού εἶχε περιφέρεια τεσσάρων σταδίων, καθώς κάθε πλευρά ἦταν μήκους ἑνός. Μέσα στό τεῖχος καί μέχρι τήν κορυφή, ὑπῆρχε ἄλλο τεῖχος ἀπό πέτρα, πού εἶχε στήν ἀνατολική στέγη διπλή στοά τοῦ ἰδίου μήκους μέ τό τεῖχος, καί πού ἔβλεπε στίς πόρτες τοῦ ναοῦ, καθώς βρίσκονταν μέσα σ’ αὐτήν. Πολλοί ἀπό τούς παλαιότερους βασιλιάδες εἶχαν

στολίσει τούτη τή στοά. Τριγύρω, σέ ὁλόκληρο τόν ναό εἶχαν τοποθετηθεῖ τά λάφυρα πού εἶχαν πάρει ἀπό τούς βαρβάρους, κι' ὅλα αὐτά ὁ Βασιλιάς Ἡρώδης τά τίμησε προσθέτοντας κι' ὅσα πῆρε ἀπό τούς Ἄραβες.
Στή βόρεια πλευρά, χτίστηκε γωνιακή ἀκρόπολη μέ πολύ γερά τείχη καί μέ ξεχωριστή ὀχυρότητα. Ἦταν οἱ βασιλεῖς καί οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ γένους τῶν Ἀσμωναίων πρίν ἀπ' τόν Ἡρώδη πού τήν εἶχαν χτίσει καί τήν ὀνόμαζαν «βάρι». Ἐδῶ φύλαγαν τήν ἱερατική στολή πού ὁ ἀρχιερέας φοροῦσε μόνο ὅταν ἔπρεπε νά προσφέρει θυσία. Τούτη τή στολή, κρατοῦσε ὁ Ἡρώδης ἀσφαλῆ σ' αὐτό τό μέρος, ἀλλά μετά τόν θάνατό του ἦταν κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη τῶν Ρωμαίων μέχρι τήν ἐποχή τοῦ Καίσαρα Τιβέριου. Κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας του, ὁ Οὐιτέλλιος, ἡγεμόνας τῆς Συρίας, ἐπισκέφτηκε τά Ἱεροσόλυμα, καί καθώς τά πλήθη τοῦ ἐπιφύλαξαν λαμπρή ὑποδοχή, ἐπιθυμοῦσε νά ἀνταποδώσει κατά κάποιο τρόπο τήν εὐγένειά τους, ἐπειδή, λοιπόν, τοῦ ζήτησαν νά ἔχουν τήν ἱερή στολή στή δική τους δικαιοδοσία, ἔγραψε στόν Τιβέριο σχετικά μέ τό θέμα. Ὁ Τιβέριος ἐκπλήρωσε τήν ἐπιθυμία τους καί ἡ δικαιοδοσία πάνω στή στολή παρέμεινε στούς Ἰουδαίους μέχρι τόν θάνατο τοῦ βασιλιά Ἀγρίππα. Μετά ἀπό τό γεγονός αὐτό, ὁ Κάσσιος Λογγῖνος, πού διοικοῦσε τότε τή Συρία, καί ὁ Κούσπιος Φάδος, ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας, διέταξε τούς Ἰουδαίους νά καταθέσουν τή στολή στήν Ἀντωνία, καθώς, εἶπαν, οἱ Ρωμαῖοι ἔπρεπε νά εἶναι κύριοι αὐτῆς, ὅπως ἦταν καί παλιότερα. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔστειλαν ἀπεσταλμένους στόν Καίσαρα Κλαύδιο γιά νά παρακαλέσουν σχετικά μέ τό ζήτημα, καί ὅταν ἔφτασαν, ὁ νεότερος Ἀγρίππας, πού ἔτυχε νά βρίσκεται στή Ρώμη, ζήτησε κι ἔλαβε τούτη τήν ἐξουσία ἀπό τόν αὐτοκράτορα, πού ἔδωσε τίς σχετικές ὁδηγίες στόν Οὐιτέλλιο, τόν ἀντιστράτηγο τῆς Συρίας. Μέχρι τότε βρισχόταν ὑπό τή σφραγίδα τοῦ ἀρχιερέα καί τῶν φυλάκων καί μία μέρα πρίν τή γιορτή οἱ φύλακες πήγαιναν στόν διοικητή τῆς Ρωμαϊκῆς φρουρᾶς καί, ἀφοῦ ἐπιθεωροῦσαν τή σφραγίδα τους, ἔπαιρναν τή στολή. Κατόπιν, ὅταν ἡ γιορτή τελείωνε, τήν πήγαιναν πίσω στό ἴδιο μέρος καί, ἀφοῦ ἔδειχναν στόν διοικητή τῆς φρουρᾶς τή σφραγίδα πού ἦταν ὅμοια (μέ τήν πρώτη), κατέθεταν πάλι τή στολή. Τώρα τούτη ἡ ἐκτροπή προέκυψε ἀπό τά θλιβερά περιστατικά πού συνέβησαν ἀργότερα. Τήν ἐν λόγω περίοδο πάντως, ὁ Ἡρώδης, ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων, κατέστησε τό φρούριο δυνατότερο γιά τήν ἀσφάλεια καί τήν προστασία τοῦ ναοῦ, καί γιά νά εὐχαριστήσει τόν Ἀντώνιο, πού ἦταν φίλος του καί συγχρόνως ἡγεμόνας τῶν Ρωμαίων, τό ὀνόμασε Ἀντωνία.
Στή δυτική πλευρά τοῦ περιβόλου (τοῦ ναοῦ), ὑπῆρχαν τέσσερις πύλες. Ἡ πρώτη ὁδηγοῦσε στό παλάτι, ἀπό πέρασμα πάνω ἀπό τό φαράγγι πού μεσολαβοῦσε, οἱ δυό ἄλλες ὁδηγοῦσαν στό προάστιο, καί ἡ τελευταία ὁδηγοῦσε στό ἄλλο κομμάτι τῆς πόλης, ἀπό τό ὁποῖο ἦταν χωρισμένη μέ πολλά σκαλοπάτια πού κατηφόριζαν πρός τή χαράδρα καί ἀπ' ἐκεῖ πάνω πρός τόν λόφο, μιᾶς καί ἡ πόλη βρίσκονταν ἀπέναντι ἀπ' τόν ναό, ἔχοντας σχῆμα θεάτρου καί ἔχοντας ὡς σύνορο βαθιά χαράδρα κατά

μῆκος ὁλόκληρης τῆς νότιας πλευρᾶς. Τό τέταρτο μέτωπο τούτου (τοῦ περιβόλου), πού ἔβλεπε νότια, εἶχε ἐπίσης πύλες στό μέσο, ὅπου βρισκόταν ἡ βασιλική στοά πού εἶχε τρεῖς πτέρυγες, ἐκτεινόμενες κατά μῆκος, ἀπό τό ἀνατολικό στό δυτικό φαράγγι, διότι δέν ἦταν δυνατόν νά ἐπεκταθεῖ περισσότερο. Ἦταν τό πιό ἀξιομνημόνευτο ἔργο ἀπ' ὅσα ἔβλεπε ὁ ἥλιος, ἐπειδή τό βάθος τῆς χαράδρας ἦταν μεγάλο καί ὅποιος ἔσκυβε νά τό κοιτάξει ἀπό πάνω δέν μποροῦσε νά δεῖ τόν πυθμένα, τό ὕψος τῆς στοᾶς πού βρισκόταν ἀπό πάνω ἦταν τόσο μεγάλο ὥστε, ἄν κάποιος κοίταζε ἀπό τή σκεπή της, συνδυάζοντας τά δυό ὕψη, ζαλιζόταν καί ἡ ὁρασή του δέν μποροῦσε νά διακρίνει τό τέλος τέτοιου ἀμέτρητου βάθους. Οἱ κολόνες ἦταν τοποθετημένες σέ τέσσερις σειρές, μία ἀπέναντι στήν ἄλλη σέ ὅλος τό μῆκος- τέταρτη σειρά ἦταν ἑνωμένη σέ τοῖχο ἀπ' πέτρα- καί τό πάχος τῆς κάθε κολόνας ἦταν τέτοιο ὥστε νά χρειάζονται τρεῖς ἄνδρες μέ ἁπλωμένα χέρια καί ἑνωμένα μεταξύ τους γιά νά τό περιβάλλουν, τό ὕψος τῆς καθεμιᾶς ἦταν εἴκοσι ἑπτά πόδια, κι ὑπῆρχε διπλή σπείρα γύρω ἀπό τή βάση τους. Ὁ ἀριθμός ὅλων τῶν κιόνων ἦταν ἑκατόν ἑξήντα δυό, ἐνῶ τά κιονόκρανά τους ἦταν κατάσκευασμένα κατά τόν Κορινθιακό ρυθμό, προκαλώντας τόν θαυμασμό μέ τή μεγαλοπρέπεια τῆς ὅλης κατασκευῆς. Καθώς ὑπῆρχαν τέσσερις σειρές, δημιουργήθηκαν τρεῖς στοές ἀνάμεσά τους. Ἀπ' αὐτές, ἐκεῖνες μέ τίς δυό ὄψεις ἦταν ὅμοιες καί φτιαγμένες μέ τόν ἴδιο τρόπο, ἡ κάθε μία ἦταν πλάτους τριάντα ποδιῶν, μήκους ἑνός σταδίου καί ὕψους περισσότερο ἀπό πενήντα πόδια. Ἀλλά ἡ μεσαία ἦταν μιάμισι φορά πλατύτερη καί διπλή στό ὕψος, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐξέχει ἐκείνων πού ἦταν στό πλάι. Οἱ ὀροφές ἦταν στολισμένες μέ ξύλινα γλυπτά σέ κάθε εἴδους σχέδιο. Ἡ ὀροφή τῆς μεσαίας στοᾶς ἦταν ψηλότερη, καί ὁ μπροστινός τοῖχος ἦταν κομμένος καί στίς δυό πλευρές σέ ἐπιστύλια, μέ κολόνες κτισμένες μέσα ἐκεῖ: τό ὅλον ἦταν γυαλισμένο, ὥστε τοῦτες οἱ κατασκευές ἔμοιαζαν ἀπίστευτες σέ ὅσους δέν τίς εἶχαν δεῖ, ἐνῶ ὅσοι ἔριχναν τή ματιά τους ἐπάνω τους ἔμεναν κατάπληκτοι. Ἔτσι λοιπόν ἦταν ὁ πρῶτος περίβολος. Μέσα ἀπ' αὐτόν καί σέ ὄχι μεγάλη ἀπόσταση, ὑπῆρχε δεύτερος, προσιτός ἀπό μερικά σκαλοπάτια καί περικυκλωμένος ἀπ' πέτρινο κιγκλίδωμα, μέ ἐπιγραφή πού ἀπαγόρευε τήν εἴσοδο σέ ξένους ὑπό τήν ἀπειλή θανατικῆς ποινῆς. Στίς νότιες καί βόρειες πλευρές του, ὁ ἐσωτερικός περίβολος εἶχε τρεῖς θολωτές εἰσόδους, σέ ἴση ἀπόσταση ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη, καί στήν πλευρά ἀπ' ὅπου ἀνατέλλει ὁ ἥλιος εἶχε μία μεγάλη εἴσοδο, μέσα ἀπό τήν ὁποία ὅσοι ἀπό ἐμᾶς εἴχαμε ἐξαγνιστεῖ τελετουργικά περνούσαμε μαζί μέ τίς γυναῖκες μας. Μέσα στόν περίβολο αὐτό, ὑπῆρχε τό ἱερό στό ὁποῖο οἱ γυναῖκες δέν ἐπιτρεπόταν νά μποῦν καί ἀκόμα πιό μέσα ὑπῆρχε τρίτος περίβολος μέσα στόν ὁποῖο μόνο ἱερεῖς ἐπιτρεπόταν νά μπαίνουν. Ἐκεῖ βρισκόταν ὁ ναός καί μπροστά τοῦ ἦταν ὁ βωμός πάνω στόν ὁποῖο προσφέραμε θυσίες ὁλοκαύτωμα στόν Θεό. Ὁ βασιλιάς Ἡρώδης δέν μπῆκε σέ κανένα ἀπ' αὐτούς τούς περιβόλους, καθώς δέν ἦταν ἱερέας καί τοῦ ἦταν ἐπομένως ἀπαγορευμένο νά πράξει ἔτσι. Ἀλλά μέ τήν

κατασκευή τῶν στοῶν καί τῶν ἐξωτερικῶν περιβόλων ἀσχολήθηκε ὁ ἴδιος, καί τελείωσε τήν κατασκευή τους σέ ὀχτώ χρόνια.
Ὁ ἴδιος ὁ ναός χτίστηκε ἀπ' τούς ἱερεῖς μέσα σέ ἐνάμισι χρόνο, καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γέμισαν χαρά καί προσέφεραν εὐχαριστίες στόν Θεό, πρῶτα ἀπ' ὅλα γιά τήν ταχύτητα (τῆς δουλειᾶς) καί μετά γιά τόν ζῆλο τοῦ βασιλιά, καί ὅπως γιόρταζαν, ζητωκραύγαζαν γιά τήν ἀνακατασκευή. Τότε ὁ βασιλιάς θυσίασε τριακόσια βόδια στόν Θεό, καί ὅλοι ἔπραξαν παρομοίως, ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τούς πόρους του. Ὁ ἀριθμός τούτων (τῶν θυσιῶν) εἶναι ἀδύνατον νά δοθεῖ, καθώς τό νά κάνουμε ἀκριβή ἐκτίμηση εἶναι κάτι πού ξεπερνᾶ τῆς δυνάμεις μας. Συνέβη μάλιστα, ἡ ἡμέρα πού τελείωσε ὁ ναός νά συμπέσει μ' ἐκείνη πού ὁ βασιλιάς ἀνέβηκε στόν θρόνο καί πού συνήθιζαν νά γιορτάζουν˙ ἐξαιτίας λοιπόν τῆς σύμπτωσης αὐτῆς, ἡ γιορτή ἦταν πράγματι πολύ λαμπρή.
Κατασκευάστηκε ἐπίσης γιά τόν βασιλιά ἕνα ὑπόγειο πέρασμα πού ὁδηγοῦσε ἀπό τήν Ἀντωνία στήν ἀνατολική πύλη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἱεροῦ περιβόλου, καί πάνω τοῦ ὑπῆρχε πύργος χτισμένος γι' αὐτόν, ὥστε νά μπορεῖ νά πηγαίνει ἐκεῖ ἀπό τό ὑπόγειο πέρασμα καί νά προστατεύει τόν ἑαυτό του, ἄν ξέσπαγε ἐπανάσταση ἀπ' τόν λαό ἐναντίων τῶν βασιλιάδων του. Λεγόταν ὅτι κατά τήν περίοδο πού χτιζόταν ὁ ναός, δέν ἔβρεχε καθόλου τήν μέρα, ἀλλά μόνο τή νύχτα, ὥστε νά μήν ὑπάρχει διακοπή στό ἔργο. Τούτη ἡ ἱστορία, πού οἱ πατεράδες μας μετέδωσαν σ' ἐμᾶς, δέν εἶναι καθόλου ἀπίστευτη, ἄν σκεφτεῖ κανείς καί τίς ἄλλες ἀποδείξεις τῆς δύναμης τοῦ Θεοῦ, Τέτοιος ἦταν λοιπόν ὁ τρόπος πού ὁ ναός ξαναχτίστηκε»
Κείμενο

«Τότε δ᾽ οὖν ὀκτωκαιδεκάτου τῆς Ἡρώδου βασιλείας γεγονότος ἐνιαυτοῦ μετὰ τὰς προειρημένας πράξεις ἔργον οὐ τὸ τυχὸν ἐπεβάλετο, τὸν νεὼν τοῦ θεοῦ δι᾽ αὐτοῦ κατασκευάσασθαι μείζω τε τὸν περίβολον καὶ πρὸς ὕψος ἀξιοπρεπέστερον ἐγείρειν, ἡγούμενος ἁπάντων αὐτῷ τῶν πεπραγμένων περισημότερον, ὥσπερ ἦν, ἐκτελεσθήσεσθαι τοῦτο καὶ πρὸς αἰώνιον μνήμην ἀρκέσειν. Οὐχ ἕτοιμον δὲ τὸ πλῆθος ἐπιστάμενος οὐδὲ ῥᾴδιον ἔσεσθαι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως ἠξίου λόγῳ προκαταστησάμενος ἐγχειρῆσαι τῷ παντί, καὶ συγκαλέσας αὐτοὺς ἔλεγε τοιάδε· Τὰ μὲν ἄλλα μοι τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν πεπραγμένων, ἄνδρες ὁμόφυλοι, περισσὸν ὑπολαμβάνω λέγειν. καίτοι τοῦτον ἐγένετο τὸν τρόπον, ὡς ἐλάττω μὲν ἐμοὶ τὸν ἀπ᾽ αὐτῶν κόσμον, πλείω δὲ ὑμῖν τὴν ἀσφάλειαν φέρειν. Οὔτε γὰρ ἐν τοῖς δυσχερεστάτοις ἀμελήσας τῶν εἰς τὰς ὑμετέρας χρείας διαφερόντων οὔτε ἐν τοῖς κατασκευάσμασιν ἐπιτηδεύσας ἐμαυτῷ μᾶλλον ἢ καὶ πᾶσιν ὑμῖν τὸ ἀνεπηρέαστον, οἶμαι σὺν τῇ τοῦ θεοῦ βουλήσει πρὸς εὐδαιμονίαν ὅσον οὐ πρότερον ἀγηοχέναι τὸ Ἰουδαίων ἔθνος. Τὰ μὲν οὖν κατὰ μέρος ἐξεργασθέντα περὶ τὴν χώραν καὶ πόλεις ὅσας ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς ἐπικτήτοις ἐγείραντες κόσμῳ τῷ καλλίστῳ τὸ γένος ἡμῶν ηὐξήσαμεν, περίεργά μοι δοκεῖ λέγειν εἰδόσιν. τὸ δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως, ᾗ νῦν ἐπιχειρεῖν ἐπιβάλλομαι, παντὸς εὐσεβέστατον καὶ κάλλιστον ἐφ᾽ ἡμῶν γενέσθαι

νῦν ἐκφανῶ· Τὸν γὰρ ναὸν τοῦτον ᾠκοδόμησαν μὲν τῷ μεγίστῳ θεῷ πατέρες ἡμέτεροι μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἐνδεῖ δ᾽ αὐτῷ πρὸς τὸ μέγεθος εἰς ὕψος ἑξήκοντα πήχεις· τοσοῦτον γὰρ ὑπερεῖχεν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος, ὃν Σολομὼν ἀνῳκοδόμησεν. Καὶ μηδεὶς ἀμέλειαν εὐσεβείας τῶν πατέρων καταγνώτω· γέγονεν γὰρ οὐ παρ᾽ ἐκείνους ἐλάττων ὁ ναός, ἀλλὰ ταῦτα καὶ Κῦρος καὶ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου τὰ μέτρα τῆς δομήσεως ἔδοσαν, οἷς ἐκεῖνοι καὶ τοῖς ἀπογόνοις δουλεύσαντες καὶ μετ᾽ ἐκείνους Μακεδόσιν οὐκ ἔσχον εὐκαιρίαν τὸ πρῶτον τῆς εὐσεβείας ἀρχέτυπον εἰς ταὐτὸν ἀναγαγεῖν μέγεθος. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ἐγὼ μὲν ἄρχω θεοῦ βουλήσει, περίεστιν δὲ καὶ μῆκος εἰρήνης καὶ κτῆσις χρημάτων καὶ μέγεθος προσόδων, τὸ δὲ μέγιστον φίλοι καὶ δι᾽ εὐνοίας οἱ πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν κρατοῦντες Ῥωμαῖοι, πειράσομαι τὸ παρημελημένον ἀνάγκῃ καὶ δουλείᾳ τοῦ πρότερον χρόνου διορθούμενος τελείαν ἀποδοῦναι τῷ θεῷ τὴν ἀνθ᾽ ὧν ἔτυχον τῆσδε τῆς βασιλείας εὐσέβειαν.

Ὁ μὲν Ἡρώδης ταῦτ᾽ εἶπεν, ἐξέπληξε δὲ τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος παρὰ δόξαν ἐμπεσών. καὶ τὸ μὲν τῆς ἐλπίδος ἄπιστον οὐκ ἐπήγειρεν αὐτούς, ἠδημόνουν δέ, μὴ φθάσας καταλῦσαι τὸ πᾶν ἔργον οὐκ ἐξαρκέσει πρὸς τέλος ἀγαγεῖν τὴν προαίρεσιν· ὅ τε κίνδυνος αὐτοῖς μείζων ἐφαίνετο καὶ δυσεγχείρητον ἐδόκει τὸ μέγεθος τῆς ἐπιβολῆς. Οὕτως δ᾽ αὐτῶν διακειμένων παρεθάρρυνεν ὁ βασιλεύς, οὐ πρότερον καθαιρήσειν φάμενος τὸν ναὸν μὴ πάντων αὐτῷ τῶν εἰς συντέλειαν παρεσκευασμένων. καὶ ταῦτα προειπὼν οὐκ ἐψεύσατο· χιλίας γὰρ εὐτρεπίσας ἁμάξας, αἳ βαστάσουσι τοὺς λίθους, ἐργάτας δὲ μυρίους τοὺς ἐμπειροτάτους ἐπιλεξάμενος καὶ ἱερεῦσιν τὸν ἀριθμὸν χιλίοις ἱερατικὰς ὠνησάμενος στολάς, καὶ τοὺς μὲν διδάξας οἰκοδόμους, ἑτέρους δὲ τέκτονας, ἥπτετο τῆς κατασκευῆς ἁπάντων αὐτῷ προθύμως προευτρεπισμένων.

Ἀνελὼν δὲ τοὺς ἀρχαίους θεμελίους καὶ καταβαλόμενος ἑτέρους ἐπ᾽ αὐτῶν ναὸν ἤγειρεν μήκει μὲν ἑκατὸν ὄντα πηχῶν, τὸ δ᾽ ὕψος εἴκοσι περιττοῖς, οὓς τῷ χρόνῳ συνιζησάντων τῶν θεμελίων ὑπέβη. καὶ τοῦτο μὲν κατὰ τοὺς Νέρωνος καιροὺς ἐπεγείρειν ἐγνώκειμεν. Ὠκοδομήθη δὲ ὁ ναὸς ἐκ λίθων λευκῶν τε καὶ κραταιῶν τὸ μέγεθος ἑκάστων περὶ πέντε καὶ εἴκοσι πήχεις ἐπὶ μῆκος, ὀκτὼ δὲ ὕψος, εὖρος δὲ περὶ δώδεκα. Καὶ παντὸς αὐτοῦ καθότι καὶ τῆς βασιλείου στοᾶς τὸ μὲν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ταπεινότατον, ὑψηλότατον δὲ τὸ μεσαίτατον, ὡς περίοπτον ἐκ πολλῶν σταδίων εἶναι τοῖς τὴν χώραν νεμομένοις, μᾶλλον δ᾽ εἴ τινες κατ᾽ ἐναντίον οἰκοῦντες ἢ προσιόντες τύχοιεν. Θύρας δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου σὺν τοῖς ὑπερθυρίοις ἴσον ἐχούσας τῷ ναῷ ποικίλοις ἐμπετάσμασιν κεκόσμητο, τὰ μὲν ἄνθη ἀλουργέσιν, κίονας δὲ ἐνυφασμένους. Καθύπερθε δ᾽ αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τριχώμασιν ἄμπελος διετέτατο χρυσῆ τοὺς βότρυας ἀπαιωρουμένους ἔχουσα, θαῦμα καὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς τέχνης τοῖς ἰδοῦσιν, οἷον ἐν πολυτελείᾳ τῆς ὕλης τὸ κατασκευασθὲν ἦν. Περιελάμβανεν δὲ καὶ στοαῖς μεγίσταις τὸν ναὸν ἅπαντα πρὸς τὴν ἀναλογίαν

ἐπιτηδεύων καὶ τὰς δαπάνας τῶν πρὶν ὑπερβαλλόμενος, ὡς οὐκ ἄλλος τις δοκεῖ ἐπικεκοσμηκέναι τὸν ναόν. ἄμφω δ᾽ ἦσαν μετὰ τοῦ τείχους, αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος ἔργον μέγιστον ἀνθρώποις ἀκουσθῆναι. λόφος ἦν πετρώδης ἀνάντης ἠρέμα πρὸς τοῖς ἑῴοις μέρεσιν τῆς πόλεως ὑπτιούμενος ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἄκραν. Τοῦτον ὁ πρῶτος ἡμῶν βασιλεὺς Σολομών κατ᾽ ἐπιφροσύνην μεγάλαις ἐργασίαις ἀπετείχιζεν τὰ περὶ τὴν ἄκραν ἄνωθεν, ἀπετείχιζεν δὲ κάτωθεν ἀπὸ τῆς ῥίζης ἀρχόμενος, ἣν βαθεῖα περιθεῖ φάραγξ ἠλιβάτοις πέτραις μολίβδῳ δεδεμέναις πρὸς ἀλλήλας, ἀπολαμβάνων αἰεί τι τῆς ἔσω χώρας καὶ προβαίνων εἰς βάθος, ὥστ᾽ ἄπειρον εἶναι τό τε μέγεθος τῆς δομῆς καὶ τὸ ὕψος τετραγώνου γεγενημένης, ὡς τὰ μὲν μεγέθη τῶν λίθων ἀπὸ μετώπου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾶσθαι, τὰ δ᾽ ἐντὸς σιδήρῳ διησφαλισμένα συνέχειν τὰς ἁρμογὰς ἀκινήτους τῷ παντὶ χρόνῳ. Τῆς δ᾽ ἐργασίας οὕτω συναπτούσης εἰς ἄκρον τὸν λόφον ἀπεργασάμενος αὐτοῦ τὴν κορυφὴν καὶ τὰ κοῖλα τῶν περὶ τὸ τεῖχος ἐμπλήσας ἰσόπεδον τοῖς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἄνω καὶ λεῖον ἐποίησεν. τοῦτ᾽ ἦν τὸ πᾶν περίβολος τεττάρων σταδίων τὸν κύκλον ἔχων, ἑκάστης γωνίας στάδιον μῆκος ἀπολαμβανούσης. Ἐνδοτέρω δὲ τούτου καὶ παρ᾽ αὐτὴν τὴν ἄκραν ἄλλο τεῖχος ἄνω λίθινον περιθεῖ, κατὰ μὲν ἑῴαν ῥάχιν ἰσομήκη τῷ τείχει στοὰν ἔχον διπλῆν, ἐν μέσῳ τοῦ νεὼ τετυχηκότος ἀφορῶσαν εἰς τὰς θύρας αὐτοῦ. Ταύτην πολλοὶ βασιλεῖς οἱ πρόσθεν κατεσκεύασαν. τοῦ δ᾽ ἱεροῦ παντὸς ἦν ἐν κύκλῳ πεπηγμένα σκῦλα βαρβαρικά, καὶ ταῦτα πάντα βασιλεὺς Ἡρώδης ἀνέθηκεν προσθεὶς ὅσα καὶ τῶν Ἀράβων ἔλαβεν. Κατὰ δὲ τὴν βόρειον πλευρὰν ἀκρόπολις ἐγγώνιος εὐερκὴς ἐτετείχιστο διάφορος ἐχυρότητι. ταύτην οἱ πρὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀσαμωναίων γένους βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ᾠκοδόμησαν καὶ βᾶριν ἐκάλεσαν, ὡς ἐκεῖ τὴν ἱερατικὴν αὐτοῖς ἀποκεῖσθαι στολήν, ἣν ὅταν δέῃ θύειν τότε μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἀμφιέννυται. Ταύτην Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς ἐφύλαξεν ἐν τῷ τόπῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦν μέχρι τῶν Τιβερίου Καίσαρος χρόνων. ἐπὶ τούτου δὲ Οὐιτέλλιος ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν ἐπιδημήσας τοῖς Ἱεροσολύμοις, δεξαμένου τοῦ πλήθους αὐτὸν λαμπρότατα πάνυ θέλων αὐτοὺς τῆς εὐποιίας ἀμείψασθαι, ἐπεὶ παρεκάλεσαν τὴν ἱερὰν στολὴν ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχειν, ἔγραψεν περὶ τούτων Τιβερίῳ Καίσαρι κἀκεῖνος ἐπέτρεψεν, καὶ παρέμεινεν ἡ ἐξουσία τῆς στολῆς τοῖς Ἰουδαίοις μέχρις ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας. Μετὰ τοῦτον δὲ Κάσσιος Λογγῖνος ὁ τὴν Συρίαν τότε διοικῶν καὶ Κούσπιος Φᾶδος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος κελεύουσιν τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Ἀντωνίαν καταθέσθαι τὴν στολήν· Ῥωμαίους γὰρ αὐτῆς εἶναι δεῖν κυρίους, καθὼς καὶ πρότερον ἦσαν. Πέμπουσιν οὖν Ἰουδαῖοι πρέσβεις πρὸς Κλαύδιον Καίσαρα περὶ τούτων παρακαλέσοντας. ὧν ἀναβάντων ὁ νεώτερος βασιλεὺς Ἀγρίππας ἐν Ῥώμῃ τυγχάνων αἰτησάμενος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐξουσίαν ἔλαβεν ἐντειλαμένου Οὐιτελλίῳ τῷ τῆς Συρίας ἀντιστρατήγῳ. Πρότερον δ᾽ ἦν ὑπὸ σφραγῖδα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν γαζοφυλάκων, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων φρούραρχον ἀναβαίνοντες οἱ γαζοφύλακες καὶ

καταμανθάνοντες τὴν ἑαυτῶν σφραγῖδα τὴν στολὴν ἐλάμβανον. εἶτ᾽ αὖθις τῆς ἑορτῆς παρελθούσης εἰς τὸν αὐτὸν κομίσαντες τόπον καὶ τῷ φρουράρχῳ δείξαντες σύμφωνον τὴν σφραγῖδα κατετίθεντο. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ πάθους τῶν ἐπισυμβεβηκότων παρεδηλώθη. τότε δ᾽ οὖν ὁ τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς Ἡρώδης καὶ ταύτην τὴν βᾶριν ὀχυρωτέραν κατασκευάσας ἐπ᾽ ἀσφαλείᾳ καὶ φυλακῇ τοῦ ἱεροῦ, χαριζόμενος Ἀντωνίῳ φίλῳ μὲν αὐτοῦ Ῥωμαίων δὲ ἄρχοντι προσηγόρευσεν Ἀντωνίαν. Ἐν δὲ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν τοῦ περιβόλου πύλαι τέτταρες ἐφέστασαν, ἡ μὲν εἰς τὰ βασίλεια τείνουσα τῆς ἐν μέσῳ φάραγγος εἰς δίοδον ἀπειλημμένης, αἱ δύο δὲ εἰς τὸ προάστειον, ἡ λοιπὴ δ᾽ εἰς τὴν ἄλλην πόλιν βαθμίσιν πολλαῖς κάτω τε εἰς τὴν φάραγγα διειλημμένη καὶ ἀπὸ ταύτης ἄνω πάλιν ἐπὶ τὴν πρόσβασιν· ἄντικρυς γὰρ ἡ πόλις ἔκειτο τοῦ ἱεροῦ θεατροειδὴς οὖσα περιεχομένη βαθείᾳ φάραγγι κατὰ πᾶν τὸ νότιον κλίμα. Τὸ δὲ τέταρτον αὐτοῦ μέτωπον τὸ πρὸς μεσημβρίαν εἶχε μὲν καὶ αὐτὸ πύλας κατὰ μέσον, ἐπ᾽ αὐτοῦ δὲ τὴν βασίλειον στοὰν τριπλῆν κατὰ μῆκος διιοῦσαν ἀπὸ τῆς ἑῴας φάραγγος ἐπὶ τὴν ἑσπέριον· οὐ γὰρ ἦν ἐκτεῖναι προσωτέρω δυνατόν. Ἔργον δ᾽ ἦν ἀξιαφηγητότατον τῶν ὑφ᾽ ἡλίῳ· μεγάλου γὰρ ὄντος τοῦ τῆς φάραγγος ἀναλήμματος καὶ οὐδ᾽ ἀνεκτοῦ κατιδεῖν, εἴ τις ἄνωθεν εἰς τὸν βυθὸν εἰσκύπτοι, παμμέγεθες ὕψος ἐν αὐτῷ τὸ τῆς στοᾶς ἀνέστηκεν, ὡς εἴ τις ἀπ᾽ ἄκρου τοῦ ταύτης τέγους ἄμφω συντιθεὶς τὰ βάθη διοπτεύοι, σκοτοδινιᾶν οὐκ ἐξικνουμένης τῆς ὄψεως εἰς ἀμέτρητον τὸν βυθόν. Κίονες δ᾽ ἐφέστασαν κατ᾽ ἀντίστοιχον ἀλλήλοις ἐπὶ μῆκος τέτραχα, συνεδέδετο γὰρ ὁ τέταρτος στοῖχος λιθοδομήτῳ τείχει, καὶ πάχος ἦν ἑκάστου κίονος εἰς τρεῖς ἐπισυναπτόντων ἀλλήλοις τὰς ὀργυιὰς περιλαβεῖν, μῆκος δὲ ποδῶν ἑπτὰ καὶ εἴκοσι διπλῆς σπείρας ὑπειλημένης. Πλῆθος δὲ συμπάντων δύο καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν κιονοκράνων αὐτοῖς κατὰ τὸν Κορίνθιον τρόπον ἐπεξειργασμένων γλυφαῖς ἔκπληξιν ἐμποιούσαις διὰ τὴν τοῦ παντὸς μεγαλουργίαν. Τεττάρων δὲ στίχων ὄντων τρεῖς ἀπολαμβάνουσι τὰς διὰ μέσου χώρας ταῖς στοαῖς. τῶν δὲ αἱ μὲν δύο παράλληλοι τὸν αὐτὸν γεγόνασι τρόπον, εὖρος ἑκατέρας πόδες τριάκοντα, μῆκος δὲ στάδιον, ὕψος δὲ πόδες ὑπὲρ πεντήκοντα· τῆς δὲ μέσης εὖρος μὲν ἡμιόλιον, ὕψος δὲ διπλάσιον· ἀνεῖχεν γὰρ πλεῖστον παρὰ τὰς ἑκατέρωθεν. Αἱ δ᾽ ὀροφαὶ ξύλοις ἐξήσκηντο γλυφαῖς πολυτρόποις σχημάτων ἰδέαις, καὶ τὸ τῆς μέσης βάθος ἐπὶ μεῖζον ἠγείρετο περιδεδομημένου τοῖς ἐπιστυλίοις προμετωπιδίου τοίχου κίονας ἔχοντος ἐνδεδομημένους καὶ ξεστοῦ παντὸς ὄντος, ὡς ἄπιστα τοῖς οὐκ εἰδόσιν καὶ σὺν ἐκπλήξει θεατὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἶναι. Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος περίβολος ἦν. ἐν μέσῳ δὲ ἀπέχων οὐ πολὺ δεύτερος, προσβατὸς βαθμίσιν ὀλίγαις, ὃν περιεῖχεν ἑρκίον λιθίνου δρυφάκτου γραφῇ κωλῦον εἰσιέναι τὸν ἀλλοεθνῆ θανατικῆς ἀπειλουμένης τῆς ζημίας. Εἶχεν δ᾽ ὁ μὲν ἐντὸς περίβολος κατὰ μὲν τὸ νότιον καὶ βόρειον κλίμα τριστοίχους πυλῶνας ἀλλήλων διεστῶτας, κατὰ δὲ ἡλίου βολὰς ἕνα τὸν μέγαν, δι᾽ οὗ παρῄειμεν ἀγνοὶ μετὰ γυναικῶν. Ἔσωτέρω δὲ κἀκείνου γυναιξὶν ἄβατον ἦν τὸ ἱερόν. ἐκείνου δ᾽ ἐνδοτέρω τρίτον, ὅπου τοῖς ἱερεῦσιν

εἰσελθεῖν ἐξὸν ἦν μόνοις. ὁ ναὸς ἐν τούτῳ καὶ πρὸ αὐτοῦ βωμὸς ἦν, ἐφ᾽ οὗ τὰς θυσίας ὡλοκαυτοῦμεν τῷ θεῷ. Τούτων εἰς οὐδένα τῶν τριῶν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης παρῆλθεν· ἐκεκώλυτο γὰρ οὐκ ὢν ἱερεύς. ἀλλὰ κἀν τοῖς ἔργοις τὰ περὶ τὰς στοὰς καὶ τοὺς ἔξω περιβόλους ἐπραγματεύετο καὶ ταῦτ᾽ ᾠκοδόμησεν ἔτεσιν ὀκτώ. Τοῦ δὲ ναοῦ διὰ τῶν ἱερέων οἰκοδομηθέντος ἐνιαυτῷ καὶ μησὶν πέντε ἅπας ὁ λαὸς ἐπληρώθη χαρᾶς καὶ τοῦ τάχους πρῶτον μὲν τῷ θεῷ τὰς εὐχαριστηρίους ἐποιοῦντο, μετὰ δὲ καὶ τῆς προθυμίας τοῦ βασιλέως ἑορτάζοντες καὶ κατευφημοῦντες τὴν ἀνάκτισιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τριακοσίους ἔθυσε τῷ θεῷ βοῦς καὶ τῶν ἄλλων οἱ κατὰ δύναμιν, ὧν οὐχ οἷόν τε τὸν ἀριθμὸν εἰπεῖν· ἐκφεύγει γὰρ τὸ δύνασθαι πρὸς ἀλήθειαν εἰπεῖν· Συνεπεπτώκει γὰρ τῇ προθεσμίᾳ τοῦ περὶ τὸν ναὸν ἔργου καὶ τὴν ἡμέραν τῷ βασιλεῖ τῆς ἀρχῆς, ἣν ἐξ ἔθους ἑώρταζον, ἐς ταὐτὸν ἐλθεῖν, καὶ περισημοτάτην ἐξ ἀμφοῖν τὴν ἑορτὴν γενέσθαι. Κατεσκευάσθη δὲ καὶ κρυπτὴ διώρυξ τῷ βασιλεῖ, φέρουσα μὲν ἀπὸ τῆς Ἀντωνίας μέχρι τοῦ ἔσωθεν ἱεροῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν θύραν, ἐφ᾽ ἧς αὐτῷ καὶ πύργον κατεσκεύασεν, ἵν᾽ ἔχῃ διὰ τῶν ὑπογέων εἰς αὐτὸν ἀνιέναι, τὸν ἐκ τοῦ δήμου νεωτερισμὸν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι φυλαττόμενος. Λέγεται δὲ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἰκοδομουμένου τοῦ ναοῦ τὰς μὲν ἡμέρας οὐχ ὕειν, ἐν δὲ ταῖς νυξὶ γίνεσθαι τοὺς ὄμβρους, ὡς μὴ κωλυσιεργεῖν. καὶ τοῦτον τὸν λόγον οἱ πατέρες ἡμῖν παρέδωκαν, οὐδ᾽ ἐστὶν ἄπιστον, εἰ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἀπίδοι τις ἐμφανείας τοῦ θεοῦ. τὰ μὲν οὖν περὶ τὸν ναὸν ἐξῳκοδομήθη τοῦτον τὸν τρόπον».

(Ἰωσήπου, Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία, Ἅπαντα 13, Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας Βιβλία ΙΕ΄, ΙΣΤ΄ (βιβλίο ΙΕ΄ – xi-1) Ἐκδόσεις «Κάκτος», Ἀθήνα 1997

Β΄. Ἰουδαϊκός Πόλεμος

«V 1. Μολονότι τό ἱερό χτίστηκε, ὅπως εἶπα, πάνω σέ ἰσχυρό λόφο, στήν ἀρχή τό ἐπίπεδο τῆς κορυφῆς του μόλις πού ἀρκοῦσε γιά τόν Ναό καί τόν βωμό, καθώς ὁ λόφος ἦταν ὀλόγυρα ἀπόκρημνος καί ἀπότομος. Ἀλλά ὁ βασιλιάς Σολομών, ὁ ὁποῖος ἦταν καί ὁ ἱδρυτής τοῦ Ναοῦ, ὕψωσε τεῖχος στήν ἀνατολική πλευρά καί πάνω στό ἔδαφος πού σχηματίστηκε μπῆκε μιά στοά, στίς ὑπόλοιπες πλευρές ὁ Ναός παρέμενε γυμνός. Μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων καί καθώς ὁ λαός συνέχιζε λίγο λίγο τίς προσχώσεις, ἐξισωνόταν μ᾽ αὐτές ἡ ἐπίπεδη κορυφή τοῦ λόφου καί διευρυνόταν. Στή συνέχεια, γκρέμισαν ἕνα μέρος τοῦ βορείου τείχους καί κερδήθηκε ἔκταση τόση ὅση κατέλαβε ἀργότερα ὁλόκληρος ὁ περίβολος τοῦ ἱεροῦ. Ἔπειτα, ἀφοῦ τείχισαν κυκλικά ἀπό τή ρίζα τόν λόφο ἀπό τίς τρεῖς πλευρές καί ἐκπόνησαν ἔργο πολύ μεγαλύτερο ἀπό ὅσο μποροῦσαν νά ἐλπίζουν, ἔργο για τό ὁποῖο ἀπαιτήθηκαν μακραίωνες ἐργασίες καί ὅλοι οἱ ἱεροί θησαυροί, τούς ὁποίους ἀναπλήρωσαν οἱ δασμοί πού στάλθηκαν ἀπ᾽ ὅλη τήν οἰκουμένη πρός τόν Θεό, οἰκοδόμησαν τούς ἄνω περιβόλους καί τό κάτω ἱερό. Ἐτούτου τό χαμηλότερο

σημεῖο ξεκινοῦσε ἀπό βάθος τριακοσίων πήχεων καί περισσότερο σέ μερικά σημεῖα. Τό βάθος τῶν θεμελίων δέν φαινόταν κἄν, γιατί ἐπιχωμάτωσαν τά φαράγγια μέχρι μεγάλο ὕψος θέλοντας νά φέρουν στό ἴδιο ἐπίπεδο τά δρομάκια τῆς πόλης. Οἱ ὀγκόλιθοι πού χρησιμοποιήθηκαν στή δόμηση ἦταν σαραντάπηχοι τό μέγεθος, καθώς ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων καί ἡ φιλοτιμία τοῦ λαοῦ ὁδήγησε σέ ἔργα μεγαλύτερα ἀπό τά λόγια, κι ἐκεῖνο πού οὔτε ἤλπιζαν ποτέ νά φτάσει σέ πέρας ἡ ἐπιμονή καί ὁ χρόνος τό ἔκανε κατορθωτό.

2, Ἀλλά καί τά ἔργα πού ἔγιναν ἀπό πάνω ἦταν ἰσάξια τῶν θεμελίων. Οἱ στοές ἦταν ὅλες διπλές, στηριγμένες πάνω σέ ὕψους εἴκοσι πέντε πήχεων κίονες μονόλιθους ἀπό τό λευκότερο μάρμαρο, μέ ὀροφές ἀπό κέδρινα φατνώματα. Ἡ φυσική πολυτέλεια αὐτῶν τῶν στοῶν, καθώς καί τό ὑάλισμα καί ἡ συναρμογή, τούς ἔδινε θωριά ἐξαίσια, χωρίς τό παραμικρό ἐπιπλέον διακοσμητικό ζωγραφικό γλυπτικό ἔργο. Τό πλάτος τους ἔφτανε τούς τριάντα πήχεις, ἐνῶ συνολικά ἡ περίμετρός τους ἔφτανε τά ἕξι στάδια, περιλαμβανομένης καί τῆς Ἀντωνίας. Ἡ ὑπαίθρια αὐλή ἦταν ἀπό ἄκρου εἰς ἄκρον στρωμένη μέ κάθε εἴδους πέτρα. Διασχίζοντας τοῦτο τόν χῶρο πρός τό δεύτερο ἱερό, τόν ἔβρισκε κανείς περιφραγμένο ἀπό πέτρινο κιγκλίδωμα ὕψους τριῶν πήχεων ἐξαιρετικά λεπτοδουλεμένο: σ’ αὐτό, σέ κανονικά διαστήματα ἔστεκαν στῆλες πού προειδοποιοῦσαν γιά τόν νόμο τῆς ἁγνότητας, ἄλλες μέ Ἑλληνικά κι ἄλλες μέ Ρωμαϊκά γράμματα, ὁ ὁποῖος δέν ἐπέτρεπε τήν εἴσοδο στό ἅγιο σέ κανέναν ἀλλόφυλο, γιατί τό δεύτερο ἱερό ὀνομαζόταν Ἅγιο. Ἀπό τό πρῶτο, ἀνέβαινες σ’ αὐτό μέ δεκατέσσερα σκαλιά. Τό ἐπάνω μέρος ἦταν τετράγωνο καί περιφραγμένο μέ δικό του τεῖχος. Αὐτοῦ τοῦ τείχους τό ἐξωτερικό ὕψος, μολονότι ἦταν σαράντα πήχεις, καλυπτόταν ἀπό τά σχαλιά, ἐνῶ ἀπό μέσα τό ὕψος του ἦταν εἴκοσι πέντε πήχεις, κι ἐπειδή ἡ σκάλα ἦτανχτισμένη πάνω σέ ἀνωφερές ἔδαφος, δέν φαινόταν ὁλόκληρο τό ὕψος ἀπό μέσα καθώς τό κάλυπτε ὁ λόφος. Μετά τά δεκατέσσερα σκαλιά ἡ ἀπόσταση μέχρι τό τεῖχος ἦταν δέκα πήχεις, ἰσόπεδη. Ἀπό ἐκεῖ, ἄλλες πάλι κλίμακες πέντε βαθμίδων ἀνέβαζαν στίς πύλες, οἱ ὁποῖες ἦταν ὀκτώ στή βόρεια καί τήν νότια πλευρά, τέσσερις στήν καθεμιά, καί δυό στήν ἀνατολική, ἀναγκαστικά, διότι, ἐπειδή σ’ αὐτό τό τμῆμα εἶχε περιτειχιστεῖ ἰδιαίτερος χῶρος γιά νά ἐκτελοῦν οἱ γυναῖκες τά θρησκευτικά τους καθήκοντα, χρειαζόταν καί δεύτερη πύλη, πού εἶχε κοπεῖ ἀπέναντι ἀπό τήν πρώτη. Καί στίς ἄλλες πλευρές ὑπῆρχε μία πύλη μεσημβρινή καί μία βόρεια πού ὁδηγοῦσε στόν γυναικωνίτη, γιατί οἱ γυναῖκες δέν ἐπιτρεπόταν νά περάσουν ἀπό τίς ἄλλες κι οὔτε ἀπό τή δική τους νά περάσουν πέρα ἀπό τόν διαχωριστικό τοῖχο. Τοῦτος ὅμως ὁ χῶρος ἦταν ἀνοιχτός γιά προσευχή, τόσο στίς ντόπιες ὅσο καί στίς Ἰουδαῖες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τό δυτικό μέρος δέν εἶχε πύλη, καί τό τείχας ἦταν συνεχόμενο. Οἱ στοές ἀνάμεσα στίς πύλες, στήν ἐσωτερική πλευρά τοῦ τείχους μπρός στά θησαυροφυλάκια, ὑποβαστάζονταν ἀπό πανέμορφους καί μεγάλους κίονες καί ἦταν ἁπλές, χωρίς νά

ὑστεροῦν σέ τίποτα, ἐκτός ἀπό τό μέγεθος, τῶν κάτω.

Ἀπό τίς πύλες, οἱ ἐννέα ἦταν ὁλόκληρες ἐπικαλυμμένες ἀπό χρυσό καί ἄργυρο, τό ἴδιο καί οἱ παραστάδες καί τά ὑπέρθυρα, ἐνῶ ἡ μία ἔξω ἀπό τόν Ναό ἦταν ἀπό κόρινθιακό χαλκό καί ξεπερνοῦσε σέ τιμή κατά πολύ τίς ἐπάργυρες καί τίς ἐπίχρυσες. Κάθε πυλώνας εἶχε δυό θῦρες, πού τό ὕψος τῆς καθεμιᾶς ἦταν τριάντα πήχεις καί τό πλάτος της δεκαπέντε. Μετά τίς θύρες, οἱ πυλῶνες πλάταιναν πρός τά μέσα, σχηματίζοντας ὁ καθένας πυργοειδεῖς στοές πλάτους καί μήκους τριάντα πήχεων καί ὕψους πάνω ἀπό σαράντα πήχεις, πού καθεμιά τους στήριζαν ἀπό δυό κίονες μέ περίμετρο δώδεκα πήχεις. Ἴδιες ἦταν καί οἱ διαστάσεις τῶν ὑπολοίπων πυλῶν, ἀλλά ἐκείνη πού ἄνοιγε ἀπό τόν γυναικωνίτη, πέρα ἀπό τήν Κορινθιακή πύλη, πρός ἀνατολάς, ἀπέναντι ἀπό τήν πύλη τοῦ Ναοῦ, ἦταν πολύ μεγαλύτερη, ἔχοντας ὕψος πενήντα πήχεις, θύρες σαράντα πῆχες καί πολυτελέστερη διακόσμηση, ἐπικαλυμμένη μέ πλάκες ἀργύρου καί χρυσοῦ μεγάλου πάχους. Τίς ἐννέα πύλες ἐπικάλυψε μέ χρυσό ὁ πατέρας τοῦ Τιβέριου Ἀλέξανδρος. Δεκαπέντε σκαλοπάτια ὁδηγοῦσαν ἀπό τό χώρισμα τῶν γυναικῶν πρός τή μεγαλύτερη πύλη, πού ἦταν ὅμως βραχύτερα ἀπό τά πέντε πού ὁδηγοῦσαν στίς ἄλλες πύλες.
Στόν ἴδιο τόν Ναό, στό ἅγιο ἱερό, πού βρισκόταν στή μέση ὁδηγοῦσαν δώδεκα σκαλιά. Ἡ πρόσοψή του εἶχε ὕψος καί πλάτος ἀπό ἑκατό πήχεις, ἀλλά τό κτίριο ἀπό πίσω ἦταν στενότερο κατά σαράντα πήχεις, ἔχοντας ἐμπρός του [προπύλαια] πού ἐκτεινόταν δεξιά καί ἀριστερά, σάν ὦμοι, κατά εἴκοσι πήχεις. Ἡ πρώτη του πύλη, μέ ὕψος καί πλάτος ἀπό εἴκοσι πέντε πήχεις, δέν εἶχε θύρες, καθώς ἔδειχνε τό ἀφανές καί ἀναπόκλειστο τοῦ οὐρανοῦ: ὁλόκληρη ἡ πρόσοψή της ἦταν ἐπιχρυσωμένη καί μέσα ἀπ’ αὐτήν, ἀπό ἔξω, ἔβλεπε κανείς πόσο μεγαλειῶδες ἦταν τό πρῶτο οἴκημα καί τά περί τήν ἐσωτερική πύλη νά ἀστράφτουν ἀπό τό χρυσάφι. Ἀπό τόν ἴδιο τόν Ναό, πού μέσα ἦταν διώροφος μόνο τό πρῶτο οἴκημα φαινόταν ἀπό ἔξω ἐνιαῖο ἀπό κάτω μέχρι ἐπάνω, φτάνοντας σέ ὕψος ἐνενήντα πήχεων, μῆκος πενήντα καί πλάτος εἴκοσι. Ἡ πύλη πού ὁδηγοῦσε στό κτίριο ἦταν ἐπίχρυση, ὅπως εἶπα, καθώς καί ὁλόκληρος ὁ τοῖχος πέριξ αὐτῆς, καί πάνω της εἶχε τίς χρυσές ἀμπέλους ἀπό τίς ὁποῖες κρέμονταν βότρυες σέ μέγεθος ἀνθρώπου. Καθώς, ὅμως, ὁ Ναός ἦταν διώροφος, ἀπό μέσα φαινόταν πιό χαμηλός ἀπό ὅτι ἀπό ἔξω καί εἶχε θύρες χρυσές μέ ὕψος πενῆντα πέντε πήχεις καί πλάτος δεκαέξι. Ἐμπρός τους ἔπεφτε πέτασμα τοῦ ἰδίου μήκους, πού ἦταν ὑφασμένο στή Βαβυλώνα, ποικιλμένο μέ κυανό χρῶμα καί λεπτό λινό, μέ κόκκινο καί πορφυρό, ἐξαίσια δουλεμένο καί χωρίς ἡ μείξη τῶν ὑλικῶν νά εἶναι ἄνευ σημασίας, γιατί ἀπέδιδε τήν εἰκόνα τοῦ παντός. Διότι τό κόκκινο θεωρεῖτο πώς συμβόλιζε τή φωτιά, τό λινό τή γῆ, τό κυανό τόν ἀέρα καί τό πορφυρό τή θάλασσα, ὅπου τά δυό παρομοιάζονταν ἕνεκα τοῦ χρώματος, ἐνῶ τό λινό καί τό πορφυρό ἕνεκα τῆς προέλευσής τους, ἐπειδή τό ἕνα τό βγάζει ἡ γῆ καί τό ἄλλο ἡ θάλασσα. Πάνω σ’ αὐτό τό ὕφασμα ἀποτυπωνόταν ὅλος ὁ οὐράνιος θόλος, ἐκτός ἀπό τά ζώδια.

Περνώντας στό ἐσωτερικό, βρισκόσουν στό κάτω τμῆμα τοῦ Ναοῦ. Αὐτό εἶχε ὕψος ἑξῆντα πήχεις καί μῆκος τό ἴδιο, ἐνῶ τό πλάτος τοῦ ἦταν εἴκοσι πήχεις. Ἀλλά καί τό τμήμα τῶν ἑξήντα πήχεων πάλι χωριζόταν, τό πρῶτο μέρος του, κομμένο στίς σαράντα πήχεις, περιεῖχε τά τρία θαυμασιότερα καί πλέον περιβόητα στήν ἀνθρωπότητα ἔργα, λυχνία, τράπεζα καί βωμό θυμιάματος.Οἱ ἑπτά λύχνοι, γιατί τόσους εἶχε ἡ λυχνία, συμβόλιζαν τούς πλανῆτες, ἐνῶ οἱ δώδεκα ἄρτοι πάνω στήν τράπεζα τόν ζωδιακό κύκλο καί τό ἔτος. Ὁ βωμός μέ τά δεκατρία θυμιάματα, ἀπό τή θάλασσα καί τή γῆ, ἀοίκητη καί οἰκουμένη, σήμαινε πώς τά πάντα εἶναι ἀπό τόν Θεό καί γιά τόν Θεό.
Τό ἐσώτατο μέρος ἦταν εἰκοσάπηχο καί χωριζόταν κι αὐτό ἀπό τό ἐξωτερικό μέ πέτασμα. Μέσα σ’ αὐτά δέν ὑπῆρχε τίποτα, ἦταν ἄβατό, ἄχραντο καί ἀθέατο γιά ὅλους καί λεγόταν «Ἅγιο τοῦ Ἁγίου». Στίς πλευρές τοῦ κάτω ναοῦ ὑπῆρχαν στή σειρά τρίπατα οἰκήματα˙ οἱ εἴσοδοι στό καθένα ἀπό αὐτά ἦταν ἀπό τήν πύλη. Τό ὑπερῶο τοῦ κτίσματος δέν περιλάμβανε τοῦτα τά κτίρια, στόν βαθμό πού ἦταν πιό στενό, εἶχε ὕψος σαράντα πήχεις καί ἦταν πιό λιτό ἀπό τό κάτω˙ ἄν προστεθεῖ στούς ἑξήντα πήχεις τοῦ ἰσογείου, τότε τό συνολικό ὕψος φτάνει στούς ἑκατό πήχεις.

Ἀπό τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση τοῦ κτιρίου δέν ἔλειπε τίποτα ἀπό ὅσα ἐντυπωσιάζουν τήν ψυχή καί τά μάτια. Καθώς ἦταν καλυμμένο παντοῦ μέ χοντρές πλάκες χρυσοῦ, ἀπό τή στιγμή πού ἔβγαινε ὁ ἥλιος ἀντανακλοῦσε τόσο δυνατά τή λάμψη πού ἀκόμα κι ἐκεῖνοι πού ἔβαζαν τά δυνατά τους νά τό ἀντικρίσουν ἀπέστρεφαν τά μάτια ὡσάν ἀπό τόν ἥλιο. Στούς ξένους πού πλησίαζαν ἀπό μακριά, ὁ ναός ἔμοιαζε μέ χιονισμένο ὄρος, μιᾶς κι ὅ,τι δέν ἦταν χρυσό ἦταν ὁλόλευκο. Στήν κορυφή τοῦ ἦταν καρφωμένοι χρυσοί ὀβελοί, γιά νά ἐμποδίζουν τά πουλιά νά κάθονται καί νά τόν μολύνουν. Μερικοί ἀπό τούς ὀγκόλιθους πού ἦταν κτισμένο τό κτίριο εἶχαν μῆκος σαράντα πέντε πήχεις, ὕψος πέντε καί φάρδος ἕξι. Ἐμπρός του ἔστεκε ὁ βωμός, ὕψους δεκαπέντε πήχεων, τετράγωνος, με μῆκος καί πλάτος ἀπό πενῆντα πήχεις, μέ κερατοειδεῖς προεξοχές στίς γωνίες. Μιά σκάλα μέ ὁμαλή κλίση ἀνέβαινε σ’ αὐτόν ἀπό τή νότια πλευρά. Κατασκευάστηκε χωρίς σιδερένια ἐργαλεῖα καί οὐδέποτε τόν ἄγγιξε σίδερο. Τόσο τό ἱερό ὅσο καί τόν βωμό περιέβαλε ἕνα πέτρινο κράσπεδο καλοφτιαγμένο καί ὅμορφο, ὕψους ἑνός πήχη, πού χώριζε τόν λαό ἀπό τούς ἱερεῖς. Γιά ἄτομα μέ γονόρροια ἤ λέπρα ἦταν ἀπαγορευμένη ὁλόκληρη ἡ πόλη, ἐνῶ ἀπό τό ἱερό ἀποκλείονταν οἱ γυναῖκες τήν περίοδο τῶν ἐμμήνων τους, ἀλλά καί ὅταν περνοῦσε καί ἦταν καθαρές δέν ἐπιτρεπόταν νά περάσουν τό ὅριο πού εἴπαμε πιό πάνω. Ἄντρες πού δέν ἦταν σέ κατάσταση πλήρους ἁγνότητας ἀποκλείονταν ἀπό τήν ἐσωτερική αὐλή, ἀπό τήν ὁποία ἀποκλείονταν καί οἱ ἱερεῖς πού ὑφίσταντο καθαρμό.
Ὅσοι εἶχαν ἱερατική καταγωγή, ἀλλά δέν λειτουργοῦσαν λόγω κάποιας ἀναπηρίας, ἐπιτρεπόταν νά περάσουν μαζί μέ τούς ἀρτιμελεῖς μέσα ἀπό τό κράσπεδο καί νά

λαμβάνουν τίς μερίδες πού τούς ὀφείλονταν ἐκ καταγωγῆς, ἀλλά φοροῦσαν ροῦχα ἰδιώτη, γιατί τήν ἱερή ἐσθήτα τήν φοροῦσε μόνο ὁ ἱερέας πού λειτουργοῦσε. Οἱ ἄμωμοι ἱερεῖς ἀνέβαιναν στόν βωμό καί στό ἱερό, ντυμένοι μέ λεπτό λινό, ἀπέχοντας ἐπιμελῶς ἀπό τό δυνατό κρασί φοβούμενοι γιά τήν τελετή, μήπως κάνουν κάποιο λάθος κατά τή λειτουργία. Ὁ ἀρχιερέας τούς συνόδευε ἀλλά ὄχι πάντα, μόνο κατά τίς ἕβδομες ἡμέρες, τίς νουμηνίες καί σέ κάθε ἐθνική ἑορτή ἤ ἐτήσια πανήγυρη ὅλου τοῦ λαοῦ. Κατά τή λειτουργία φοροῦσε περισκελίδες πού κάλυπταν τούς μηρούς μέχρι τά γεννητικά ὄργανα, ἀπό μέσα λινό κολόβιο κι ἀπό πάνω κυανό, μακρύ μέχρι τά πόδια ἔνδυμα καλοφτιαγμμένο καί θυσανωτό˙ ἀπό τούς θυσάνους κρέμονταν ἐναλλάξ κουδούνια χρυσά καί ρόδια, σημάδια τῆς βροντῆς τά κουδούνια, τῆς ἀστραπῆς τά ρόδια. Ἡ κεντημένη ταινία πού συγκρατοῦσε τό ἔνδυμα στό στέρνο ἀποτελοῦνταν ἀπό πέντε ζῶνες διαφορετικοῦ χρώματος, χρυσοῦ, πορφυροῦ, κόκκινου, λινοῦ καί κυανοῦ, μέ τά ὁποῖα, ὅπως εἴπαμε, ἦταν ὑφασμένα καί τά πετάσματα τοῦ ναοῦ. Φτιαγμένη μέ ἀνάμειξη τούτων τῶν ὑλικῶν φοροῦσε καί ἐπωμίδα, πού κατά κύριο λόγο ἦταν χρυσή. Εἶχε σχήμα κανονικοῦ θώρακα καί τήν κούμπωναν δυό χρυσές ἀσπιδίσκες δεμένες μέ ὡραιότατους καί μεγάλους σαρδόνυχες, πάνω στούς ὁποίους ἦταν σκαλισμένα τά ὀνόματα ἐκείνων πού εἶχαν δώσει τ’ ὄνομά τους στίς φυλές τοῦ ἔθνους. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἦταν προσαρτημένοι ἄλλοι δώδεκα λίθοι, χωρισμένοι ἀνά τρεῖς σέ τέσσερα μέρη: σάρδιο, τοπάζι, σμάραγδος˙ ἄνθρακας, ἴασπις, σάπφειρος˙ ἀχάτης, ἀμέθυστος, λιγύριο˙ ὄνυχας, βήρυλλος, χρυσόλιθος, καί στόν καθένα ἀπό αὐτούς ἦταν πάλι χαραγμένο τό ὄνομα κάθε ἀρχηγοῦ φυλῆς. Τό κεφάλι σκέπαζε λινή καλύπτρα πού τή στεφάνωνε κυανή ταινία, γύρω ἀπό τήν ὁποία ὑπῆρχε ἄλλο στεφάνι πού ἔφερε ἀνάγλυφα τά ἱερά γράμματα˙ αὐτά εἶναι τέσσερα φωνήεντα. Αὐτή τήν ἐνδυμασία δέν τήν φοροῦσε συνέχεια, φοροῦσε μία πιό λιτή, ἀλλά μόνο ὅποτε εἰσερχόταν στό ἄδυτο˙ στό ἄδυτο ἔμπαινε μόνος μία φορά τόν χρόνο, τήν ἡμέρα πού κατά τό ἔθιμο ἔπρεπε νά νηστεύουν ὅλοι γιά τόν Θεό. Γιά τήν πόλη καί τόν Ναό, καθώς καί γιά τά περί αὐτά ἔθιμα καί νόμους θά μιλήσουμε μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια στή συνέχεια, καθώς δέν εἶναι καί λίγα ὅσα ἀπομένουν νά εἰπωθοῦν περί αὐτῶν.

Ἡ Ἀντωνία ἔστεκε στή γωνία πού σχημάτιζαν οἱ δυό στοές, ἡ δυτική καί ἡ βόρεια, τοῦ πρώτου περιβόλου τοῦ Ναοῦ, καί ἦταν κτισμένη πάνω σέ βράχο ὕψους πενῆντα πήχεων, ἀπόκρημνο ἀπό ὅλες τίς πλευρές. Ἦταν ἔργο τοῦ βασιλιά Ἡρώδη, στό ὁποῖο ἀπέδειξε κατά κύριο λόγο τό μεγαλεῖο τῆς ἰδιοφύιας του. Διότι, κάτ ἀρχήν, ὁ βράχος καλύφθηκε ἀπό τή ρίζα μέ πέτρινες λειασμένες πέτρες, τόσο γιά ἐξωραϊσμό ὅσο καί γιά νά γλιστράει ὅποιος πήγαινε ν’ ἀνέβει ἤ νά κατέβει. Ἔπειτα, πρίν ἀπό τό ἴδιο τό κτίσμα, ὑπῆρχε τεῖχος ὕψους τριῶν πήχεων καί πίσω ἀπό αὐτό, ὀρθωνόταν ὁ κύριος ὄγκος τῆς Ἀντωνίας σέ ὕψος σαράντα πήχεων. Τό ἐσωτερικό ἔμοιαζε μέ παλάτι, τόσο στούς χώρους ὅσο καί στή διάταξη, γιατί ἦταν

χωρισμένο σέ κάθε εἴδους διαμερίσματα καί γιά κάθε χρήση, μέ περίστοα, λουτρά καί ἁπλόχωρες αὐλές γιά στρατοπεδεύσεις, τόσο πού διαθέτοντας ὅλα τά χρειώδη ἔμοιαζε μέ πόλη, ἐνῶ στήν πολυτέλεια ἔμοιαζε μέ ἀνάκτορο. Τό σχῆμα του συνολικά ἦταν πυργοειδές μέ τέσσερις ἄλλους πύργους στήν καθεμιά ἀπό τίς γωνίες. Οἱ τρεῖς ἀπ' αὐτούς εἶχαν ὕψος πενῆντα πήχεων, ἐνῶ ὁ τέταρτος στή νότιο-δυτική γωνία ἑβδομήντα, παρέχοντας ἔτσι πλήρη θέα τοῦ Ναοῦ. Στό σημεῖο πού συναντιόταν μέ τίς στοές τοῦ Ναοῦ εἶχε σκάλες πού κατέβαζαν σ' αὐτές, ἀπό ὅπου κατέβαιναν οἱ φρουροί, γιατί ἦταν ἐκεῖ συνέχεια ἐγκατεστημένη μία κοόρτις Ρωμαίων, πού στις γιορτές ἔπαιρναν θέση στίς στοές ἔνοπλοι καί παρακολουθοῦσαν τόν λαό μήπως ἐκδηλωθεῖ ἐξέγερση. Ἄν ὁ Ναός δέσποζε φρούριο πάνω στήν πόλη, στόν Ναό δέσποζε ἡ Ἀντωνία, κι ὅσοι βρίσκονταν σ' αὐτή ἦταν φύλακες καί τῶν τριῶν ἰδιαίτερο φρούριο γιά τήν ἄνω πόλη ἦταν τά ἀνάκτορα τοῦ Ἡρώδη. Ὁ λόφος Βεζεθά, ὅπως εἶπα, ἦταν ἀποκομμένος ἀπό τήν Ἀντωνία˙ ψηλότερος ἀπό ὅλους, εἶχε κατοικηθεῖ καί ἀποτελοῦσε μέρος τῆς νέας πόλης, ἦταν ὁ μόνος πού ἐμπόδιζε τή θέα τοῦ Ναοῦ ἀπό βορρᾶ. Δεδομένου ὅτι προτίθεμαι νά μιλήσω μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια γιά τήν πόλη καί τά τείχη στή συνέχεια, ἐπί τοῦ παρόντος ἀρκοῦν τά μέχρις ἐδῶ»
Κείμενο

«Τὸ δ' ἱερὸν ἵδρυτο μέν, ὥσπερ ἔφην, ἐπὶ λόφου καρτεροῦ, κατ' ἀρχὰς δὲ μόλις ἐξήρκει τὸ ἀνωτάτω χθαμαλὸν αὐτοῦ τῷ τε ναῷ καὶ τῷ βωμῷ: τὰ γὰρ πέριξ ἀπόκρημνος ἦν καὶ κατάντης. Τοῦ δὲ βασιλέως Σολομῶνος, ὃς δὴ καὶ τὸν ναὸν ἔκτισεν, τὸ κατ' ἀνατολὰς μέρος ἐκτειχίσαντος, ἐπετέθη μία στοὰ τῷ χώματι: καὶ κατά γε τὰ λοιπὰ μέρη γυμνὸς ὁ ναὸς ἦν. τοῖς δ' ἑξῆς αἰῶσιν ἀεί τι τοῦ λαοῦ προσχωννύντος ἀνισούμενος ὁ λόφος ηὐρύνετο. Διακόψαντες δὲ καὶ τὸ προσάρκτιον τεῖχος τοσοῦτον προσελάμβανον ὅσον ὕστερον ἐπεῖχεν ὁ τοῦ παντὸς ἱεροῦ περίβολος. Τειχίσαντες δ' ἐκ ῥίζης τριχῆ κυκλόθεν τὸν λόφον καὶ μεῖζον ἐλπίδος ἐκπονήσαντες ἔργον, εἰς ὃ μακροὶ μὲν ἐξαναλώθησαν αἰῶνες αὐτοῖς καὶ οἱ ἱεροὶ δὲ θησαυροὶ πάντες, οὓς ἀνεπίμπλασαν οἱ παρὰ τῆς οἰκουμένης δασμοὶ πεμπόμενοι τῷ θεῷ, τούς τε ἄνω περιβόλους καὶ τὸ κάτω ἱερὸν ἀμφεδείμαντο. Τούτου τὸ ταπεινότατον ἀπὸ τριακοσίων ἀνετειχίσαντο πηχῶν, κατὰ δέ τινας τόπους καὶ πλείονος. οὐ μέντοι πᾶν τὸ βάθος ἐφαίνετο τῶν θεμελίων: ἐπὶ πολὺ γὰρ ἔχωσαν τὰς φάραγγας ἀνισοῦν βουλόμενοι τοὺς στενωποὺς τοῦ ἄστεος. [189] πέτραι δὲ τεσσαρακονταπήχεις τὸ μέγεθος ἦσαν τοῦ δομήματος: ἥ τε γὰρ δαψίλεια τῶν χρημάτων καὶ τοῦ λαοῦ φιλοτιμία λόγου μείζονας ἐποιεῖτο τὰς ἐπιβολάς, καὶ τὸ μηδὲ ἐλπισθὲν ἔξειν πέρας ἐπιμονῇ καὶ χρόνοις ἦν ἀνύσιμον.

Ἦν δὲ ἄξια τῶν τηλικούτων θεμελίων καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἔργα διπλαῖ μὲν γὰρ αἱ στοαὶ πᾶσαι, κίονες δ' αὐταῖς εἰκοσιπέντε πηχῶν τὸ ὕψος ἐφεστήκεσαν μονόλιθοι λευκοτάτης μαρμάρου, κεδρίνοις δὲ φατνώμασιν ὠρόφωντο. Τούτων ἡ μὲν φυσικὴ

πολυτέλεια καὶ τὸ εὔξεστον καὶ τὸ ἁρμόνιον παρεῖχε θεωρίαν ἀξιόλογον, οὐδενὶ δὲ ἔξωθεν οὔτε ζωγραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ προσηγλάιστο. Καὶ πλατεῖαι μὲν ἦσαν ἐπὶ τριάκοντα πήχεις, ὁ δὲ πᾶς κύκλος αὐτῶν εἰς ἓξ σταδίους συνεμετρεῖτο περιλαμβανομένης καὶ τῆς Ἀντωνίας: τὸ δ’ ὕπαιθρον ἅπαν πεποίκιλτο παντοδαπῷ λίθῳ κατεστρωμένον. Διὰ τούτου προϊόντων ἐπὶ τὸ δεύτερον ἱερὸν δρύφακτος περιβέβλητο λίθινος, τρίπηχυς μὲν ὕψος, πάνυ δὲ χαριέντως διειργασμένος: ἐν αὐτῷ δὲ εἱστήκεσαν ἐξ ἴσου διαστήματος στῆλαι τὸν τῆς ἁγνείας προσημαίνουσαι νόμον αἱ μὲν Ἑλληνικοῖς αἱ δὲ Ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν μηδένα ἀλλόφυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι: Τὸ γὰρ δεύτερον ἱερὸν ἅγιον ἐκαλεῖτο. καὶ τεσσαρεσκαίδεκα [μὲν] βαθμοῖς ἦν ἀναβατὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου, τετράγωνον δὲ ἄνω καὶ τείχει περιπεφραγμένον ἰδίῳ. Τούτου τὸ μὲν ἔξωθεν ὕψος καίπερ τεσσαράκοντα πηχῶν ὑπάρχον ὑπὸ τῶν βαθμῶν ἐκαλύπτετο, τὸ δὲ ἔνδον εἴκοσι καὶ πέντε πηχῶν ἦν: πρὸς γὰρ ὑψηλοτέρῳ δεδομημένου τοῦ βαθμοῦ οὐκέτ’ ἦν ἅπαν εἴσω καταφανὲς καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ λόφου. Μετὰ δὲ τοὺς δεκατέσσαρας βαθμοὺς τὸ μέχρι τοῦ τείχους διάστημα πηχῶν ἦν δέκα, πᾶν ἰσόπεδον. Ἔνθεν ἄλλοι πάλιν πεντέβαθμοι κλίμακες ἀνῆγον ἐπὶ τὰς πύλας, αἳ ἀπὸ μὲν ἄρκτου καὶ μεσημβρίας ὀκτώ, καθ’ ἑκάτερον τέσσαρες, δύο δ’ ἦσαν ἐξ ἀνατολῆς κατ’ ἀνάγκην: διατετειχισμένου γὰρ κατὰ τοῦτο τὸ κλίμα ταῖς γυναιξὶν ἰδίου πρὸς θρησκείαν χώρου ἔδει δευτέραν εἶναι πύλην: τέτμητο δ’ αὕτη τῆς πρώτης ἄντικρυς. Κἀκ τῶν ἄλλων δὲ κλιμάτων μία μεσημβρινὴ πύλη καὶ μία βόρειος, δι’ ἧς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν εἰσῆγον: κατὰ γὰρ τὰς ἄλλας οὐκ ἐξῆν παρελθεῖν γυναιξίν, ἀλλ’ οὐδὲ κατὰ τὴν σφετέραν ὑπερβῆναι τὸ διατείχισμα. ἀνεῖτό γε μὴν ταῖς τ’ ἐπιχωρίοις καὶ ταῖς ἔξωθεν ὁμοφύλοις ἐν ἴσῳ πρὸς θρησκείαν ὁ χῶρος. Τὸ δὲ πρὸς δύσιν μέρος οὐκ εἶχε πύλην, ἀλλὰ διηνεκὲς ἐδεδόμητο ταύτῃ τὸ τεῖχος. αἱ στοαὶ δὲ μεταξὺ τῶν πυλῶν ἀπὸ τοῦ τείχους ἔνδον ἐστραμμέναι πρὸ τῶν γαζοφυλακίων σφόδρα μὲν καλοῖς καὶ μεγάλοις ἀνείχοντο κίοσιν, ἦσαν δ’ ἁπλαῖ, καὶ πλὴν τοῦ μεγέθους τῶν κάτω κατ’ οὐδὲν ἀπελείποντο.

Τῶν δὲ πυλῶν αἱ μὲν ἐννέα χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκαλυμμέναι πανταχόθεν ἦσαν ὁμοίως τε αἵ τε παραστάδες καὶ τὰ ὑπέρθυρα, μία δ’ ἡ ἔξωθεν τοῦ νεὼ Κορινθίου χαλκοῦ πολὺ τῇ τιμῇ τὰς καταργύρους καὶ περιχρύσους ὑπεράγουσα. Καὶ δύο μὲν ἑκάστου πυλῶνος θύραι, τριάκοντα δὲ πηχῶν τὸ ὕψος ἑκάστης καὶ τὸ πλάτος ἦν πεντεκαίδεκα. Μετὰ μέντοι τὰς εἰσόδους ἐνδοτέρω πλατυνόμενοι παρ’ ἑκάτερον τριακονταπήχεις ἐξέδρας εἶχον εὖρός τε καὶ μῆκος πυργοειδεῖς, ὑψηλὰς δ’ ὑπὲρ τεσσαράκοντα πήχεις: δύο δ’ ἀνεῖχον ἑκάστην κίονες δώδεκα πηχῶν τὴν περιοχὴν ἔχοντες. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἴσον ἦν τὸ μέγεθος, ἡ δ’ ὑπὲρ τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξ ἀνατολῆς ἀνοιγομένη τῆς τοῦ ναοῦ πύλης ἀντικρὺ πολὺ μείζων: Πεντήκοντα γὰρ πηχῶν οὖσα τὴν ἀνάστασιν τεσσαρακονταπήχεις τὰς θύρας εἶχε καὶ τὸν κόσμον πολυτελέστερον ἐπὶ δαψιλὲς πάχος ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ. τοῦτον δὲ ταῖς ἐννέα πύλαις ἐπέχεεν ὁ Τιβερίου πατὴρ Ἀλέξανδρος. Βαθμοὶ δὲ δεκαπέντε

πρὸς τὴν μείζονα πύλην ἀπὸ τοῦ τῶν γυναικῶν διατειχίσματος ἀνῆγον: τῶν γὰρ κατὰ τὰς ἄλλας πέντε βαθμῶν ἦσαν βραχύτεροι.

Αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς κατὰ μέσον κείμενος, τὸ ἅγιον ἱερόν, δώδεκα βαθμοῖς ἦν ἀναβατός, καὶ τὸ μὲν κατὰ πρόσωπον ὕψος τε καὶ εὖρος ἴσον ἀνὰ πήχεις ἑκατόν, κατόπιν δὲ τεσσαράκοντα πήχεσι στενότερος: ἔμπροσθεν γὰρ ὥσπερ ὦμοι παρ’ ἑκάτερον εἰκοσαπήχεις διέβαινον. Ἡ πρώτη δ’ αὐτοῦ πύλη πηχῶν ἑβδομήκοντα τὸ ὕψος οὖσα καὶ εὖρος εἴκοσι καὶ πέντε, θύρας οὐκ εἶχε: τοῦ γὰρ οὐρανοῦ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀδιάκλειστον ἐνέφαινε: κεχρύσωτο δὲ τὰ μέτωπα πάντα, καὶ δι’ αὐτῆς ὅ τε πρῶτος οἶκος ἔξωθεν πᾶς κατεφαίνετο μέγιστος ὤν, καὶ τὰ περὶ τὴν εἴσω πύλην πάντα λαμπόμενα χρυσῷ τοῖς ὀρῶσιν ὑπέπιπτεν. Τοῦ δὲ ναοῦ ὄντος εἴσω διστέγου μόνος ὁ πρῶτος οἶκος προύκειτο καὶ διηνεκὲς εἰς τὸ ὕψος, ἀνατεινόμενος μὲν ἐπ’ ἐνενήκοντα πήχεις, μηκυνόμενος δὲ ἐπὶ πεντήκοντα καὶ διαβαίνων ἐπ’ εἴκοσιν. Ἡ δὲ διὰ τοῦ οἴκου πύλη κεχρύσωτο μέν, ὡς ἔφην, πᾶσα καὶ ὅλος ὁ περὶ αὐτὴν τοῖχος, εἶχε δὲ καὶ τὰς χρυσᾶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους, ἀφ’ ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο. Ὄντος δὲ ἤδη τοῦ ναοῦ διστέγου, ταπεινοτέρα τῆς ἔξωθεν ὄψεως ἡ ἔνδον ἦν καὶ θύρας εἶχε χρυσᾶς πεντηκονταπέντε πήχεων τὸ ὕψος εὖρος δ’ ἑκκαίδεκα. Πρὸ δὲ τούτων ἰσόμηκες καταπέτασμα πέπλος ἦν Βαβυλώνιος ποικιλτὸς ἐξ ὑακίνθου καὶ βύσσου κόκκου τε καὶ πορφύρας, θαυμαστῶς μὲν εἰργασμένος, οὐκ ἀθεώρητον δὲ τῆς ὕλης τὴν κρᾶσιν ἔχων, ἀλλ’ ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων: Ἐδόκει γὰρ αἰνίττεσθαι τῇ κόκκῳ μὲν τὸ πῦρ, τῇ βύσσῳ δὲ τὴν γῆν, τῇ δ’ ὑακίνθῳ τὸν ἀέρα, καὶ τῇ πορφύρᾳ τὴν θάλασσαν, τῶν μὲν ἐκ τῆς χροίας ὁμοιουμένων, τῆς δὲ βύσσου καὶ τῆς πορφύρας διὰ τὴν γένεσιν, ἐπειδὴ τὴν μὲν ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, τὴν δ’ ἡ θάλασσα. Κατεγέγραπτο δ’ ὁ πέπλος ἅπασαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζῳδίων.

Παριόντας δ’ εἴσω τὸ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ μέρος ἐξεδέχετο. τούτου τοίνυν τὸ μὲν ὕψος ἑξήκοντα πηχῶν καὶ τὸ μῆκος ἴσον, εἴκοσι δὲ πηχῶν τὸ πλάτος ἦν. Τὸ δ’ ἑξηκοντάπηχυ πάλιν διῄρητο, καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἀποτετμημένον ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις εἶχεν ἐν αὐτῷ τρία θαυμασιώτατα καὶ περιβόητα πᾶσιν ἀνθρώποις ἔργα, λυχνίαν τράπεζαν θυμιατήριον. Ἐνέφαινον δ’ οἱ μὲν ἑπτὰ λύχνοι τοὺς πλανήτας: τοσοῦτοι γὰρ ἀπ’ αὐτῆς διῄρηντο τῆς λυχνίας: οἱ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἄρτοι δώδεκα τὸν ζῳδιακὸν κύκλον καὶ τὸν ἐνιαυτόν. Τὸ θυμιατήριον δὲ διὰ τῶν τρισκαίδεκα θυμιαμάτων, οἷς ἐκ θαλάσσης ἀνεπίμπλατο καὶ τῆς τε ἀοικήτου καὶ οἰκουμένης, ἐσήμαινεν ὅτι τοῦ θεοῦ πάντα καὶ τῷ θεῷ. Τὸ δ’ ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν πηχῶν ἦν: διείργετο δὲ ὁμοίως καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν. ἔκειτο δὲ οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ, ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν, ἁγίου δὲ ἅγιον ἐκαλεῖτο. Περὶ δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ δι’ ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοί, καὶ παρ’ ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδοι. Τὸ δ’ ὑπερῷον μέρος τούτους μὲν οὐκέτι εἶχεν τοὺς οἴκους παρόσον ἦν καὶ

στενότερον, ὑψηλὸν δ’ ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις καὶ λιτότερον τοῦ κάτω: συνάγεται γὰρ οὕτως πρὸς ἑξήκοντα τοῖς τοῦ ἐπιπέδου πηχῶν ἑκατὸν τὸ πᾶν ὕψος.

Τὸ δ’ ἔξωθεν αὐτοῦ πρόσωπον οὐδὲν οὔτ’ εἰς ψυχῆς οὔτ’ εἰς ὀμμάτων ἔκπληξιν ἀπέλειπεν: πλαξὶ γὰρ χρυσοῦ στιβαραῖς κεκαλυμμένος πάντοθεν ὑπὸ τὰς πρώτας ἀνατολὰς πυρωδεστάτην ἀπέπαλλεν αὐγὴν καὶ τῶν βιαζομένων ἰδεῖν τὰς ὄψεις ὥσπερ ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἀπέστρεφεν. Τοῖς γε μὴν ἀφικνουμένοις ξένοις πόῤῥωθεν ὅμοιος ὄρει χιόνος πλήρει κατεφαίνετο: καὶ γὰρ καθὰ μὴ κεχρύσωτο λευκότατος ἦν. Κατὰ κορυφὴν δὲ χρυσέους ὀβελοὺς ἀνεῖχεν τεθηγμένους, ὡς μή τινι προσκαθεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων. τῶν δ’ ἐν αὐτῷ λίθων ἔνιοι μῆκος πέντε καὶ τεσσαράκοντα πηχῶν ἦσαν, ὕψος πέντε, εὖρος δ’ ἕξ. Πρὸ αὐτοῦ δ’ ὁ βωμὸς πεντεκαίδεκα μὲν ὕψος ἦν πήχεων, εὖρος δὲ καὶ μῆκος ἐκτείνων ἴσον ἀνὰ πεντήκοντα πήχεις τετράγωνος ἵδρυτο, κερατοειδεῖς προανέχων γωνίας, καὶ ἀπὸ μεσημβρίας ἐπ’ αὐτὸν ἄνοδος ἠρέμα προσάντης ὑπτίαστο. κατεσκευάσθη δὲ ἄνευ σιδήρου, καὶ οὐδέποτ’ ἔψαυεν αὐτοῦ σίδηρος. Περιέστεφε δὲ τόν τε ναὸν καὶ τὸν βωμὸν εὔλιθόν τι καὶ χαρίεν γείσιον ὅσον πηχυαῖον ὕψος, ὃ διεῖργεν ἐξωτέρω τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ἱερέων. Γονοῤῥοίοις μὲν δὴ καὶ λεπροῖς ἡ πόλις ὅλη, τὸ δ’ ἱερὸν γυναικῶν ἐμμήνοις ἀπεκέκλειστο, παρελθεῖν δὲ ταύταις οὐδὲ καθαραῖς ἐξῆν ὃν προείπαμεν ὅρον. ἀνδρῶν δ’ οἱ μὴ καθάπαν ἡγνευκότες εἴργοντο τῆς ἔνδον αὐλῆς, καὶ τῶν ἱερέων πάλιν οἱ [μὴ] καθαρεύοντες εἴργοντο.

Τῶν δ’ ἀπὸ γένους ἱερέων ὅσοι διὰ πήρωσιν οὐκ ἐλειτούργουν παρῆσάν τε ἅμα τοῖς ὁλοκλήροις ἐνδοτέρω τοῦ γείσίου καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ γένους ἐλάμβανον μερίδας, ταῖς γε μὴν ἐσθῆσιν ἰδιωτικαῖς ἐχρῶντο: τὴν γὰρ ἱερὰν ὁ λειτουργῶν ἠμφιέννυτο μόνος. Ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸν ναὸν ἀνέβαινον οἱ τῶν ἱερέων ἄμωμοι, βύσσον μὲν ἀμπεχόμενοι, μάλιστα δὲ ἀπὸ ἀκράτου νήφοντες δέει τῆς θρησκείας, ὡς μή τι παραβαῖεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνῄει μὲν σὺν αὐτοῖς, ἀλλ’ οὐκ ἀεί, ταῖς δ’ ἑβδομάσι καὶ νουμηνίαις καὶ εἴ τις ἑορτὴ πάτριος ἢ πανήγυρις ἦν πάνδημος ἀγομένη δι’ ἔτους. Ἐλειτούργει δὲ τοὺς μηροὺς μέχρις αἰδοίου διαζώματι καλύπτων λινοῦν τε ὑποδύτην ἔνδοθεν λαμβάνων καὶ ποδήρη καθύπερθεν ὑακίνθινον, ἔνδυμα στρογγύλον θυσανωτόν: τῶν δὲ θυσάνων ἀπήρτηντο κώδωνες χρύσεοι καὶ ῥοαὶ παράλληλοι, βροντῆς μὲν οἱ κώδωνες, ἀστραπῆς δ’ αἱ ῥοαὶ σημεῖον. Ἡ δὲ τὸ ἔνδυμα τῷ στέρνῳ προσηλοῦσα ταινία πέντε διηνθισμένη ζώναις πεποίκιλτο, χρυσοῦ τε καὶ πορφύρας καὶ κόκκου πρὸς δὲ βύσσου καὶ ὑακίνθου, δι’ ὧν ἔφαμεν καὶ τὰ τοῦ ναοῦ καταπετάσματα συνυφάνθαι. Τούτοις δὲ καὶ ἐπωμίδα κεκραμένην εἶχεν, ἐν ᾗ πλείων χρυσὸς ἦν. σχῆμα μὲν οὖν ἐνδυτοῦ θώρακος εἶχεν, δύο δ’ αὐτὴν ἐνεπόρπων ἀσπιδίσκαι χρυσαῖ, κατεκέκλειντο δ’ ἐν ταύταις κάλλιστοί τε καὶ μέγιστοι σαρδόνυχες, τοὺς ἐπωνύμους τῶν τοῦ ἔθνους φυλῶν ἐπιγεγραμμέναι. Κατὰ δὲ θάτερον ἄλλοι προσήρτηντο λίθοι δώδεκα, κατὰ τρεῖς εἰς τέσσαρα μέρη διῃρημένοι, σάρδιον τόπαζος σμάραγδος, ἄνθραξ

ἴασπις σάπφειρος, ἀχάτης ἀμέθυστος λιγύριον, ὄνυξ βήρυλλος χρυσόλιθος, ὧν ἐφ’ ἑκάστου πάλιν εἷς τῶν ἐπωνύμων ἐγέγραπτο. Τὴν δὲ κεφαλὴν βυσσίνη μὲν ἔσκεπεν τιάρα, κατέστεπτο δ’ ὑακίνθῳ, περὶ ἣν χρυσοῦς ἄλλος ἦν στέφανος ἔκτυπα φέρων τὰ ἱερὰ γράμματα: ταῦτα δ’ ἐστὶ φωνήεντα τέσσαρα. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἐσθῆτα οὐκ ἐφόρει χρόνιον, λιτοτέραν δ’ ἀνελάμβανεν, ὁπότε δ’ εἰσίοι εἰς τὸ ἄδυτον: εἰσῄει δ’ ἅπαξ κατ’ ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ θεῷ. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τῶν τε περὶ τοῦτον ἐθῶν καὶ νόμων αὖθις ἀκριβέστερον ἐροῦμεν: οὐ γὰρ ὀλίγος περὶ αὐτῶν καταλείπεται λόγος.

Ἡ δ’ Ἀντωνία κατὰ γωνίαν μὲν δύο στοῶν ἔκειτο τοῦ πρώτου ἱεροῦ, τῆς τε πρὸς ἑσπέραν καὶ τῆς πρὸς ἄρκτον, δεδόμητο δὲ ὑπὲρ πέτρας πεντηκονταπήχους μὲν ὕψος, περικρήμνου δὲ πάσης: ἔργον δ’ ἦν Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ μάλιστα τὸ φύσει μεγαλόνουν ἐπεδείξατο. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ ῥίζης ἡ πέτρα πλαξὶ κεκάλυπτο λείαις λίθων, εἴς τε κάλλος καὶ ὡς ἀπολισθάνοι πᾶς ὁ προσβαίνειν ἢ κατιέναι πειρώμενος. Ἔπειτα πρὸ τῆς τοῦ πύργου δομήσεως τριῶν πηχῶν τεῖχος ἦν, ἐνδοτέρω δὲ τούτου τὸ πᾶν ἀνάστημα τῆς Ἀντωνίας ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις ἠγείρετο. Τὸ δ’ ἔνδον βασιλείων εἶχε χώραν καὶ διάθεσιν: μεμέριστο γὰρ εἰς πᾶσαν οἴκων ἰδέαν τε καὶ χρῆσιν περίστοά τε καὶ βαλανεῖα καὶ στρατοπέδων αὐλαῖς πλατείαις, ὡς τῷ μὲν πάντ’ ἔχειν τὰ χρειώδη πόλις εἶναι δοκεῖν, τῇ πολυτελείᾳ δὲ βασίλειον. Πυργοειδὴς δὲ οὖσα τὸ πᾶν σχῆμα κατὰ γωνίαν τέσσαρσιν ἑτέροις διείληπτο πύργοις, ὧν οἱ μὲν ἄλλοι πεντήκοντα τὸ ὕψος, ὁ δ’ ἐπὶ τῇ μεσημβρινῇ καὶ κατὰ ἀνατολὴν γωνίᾳ κείμενος ἑβδομήκοντα πηχῶν ἦν, ὡς καθορᾶν ὅλον ἀπ’ αὐτοῦ τὸ ἱερόν. Καθὰ δὲ συνῆπτε ταῖς τοῦ ἱεροῦ στοαῖς εἰς ἀμφοτέρας εἶχε καταβάσεις, δι’ ὧν κατῄεσαν οἱ φρουροί: καθῆστο γὰρ [ἀεὶ] ἐπ’ αὐτῆς τάγμα Ῥωμαίων, καὶ διιστάμενοι περὶ τὰς στοὰς μετὰ τῶν ὅπλων ἐν ταῖς ἑορταῖς τὸν δῆμον, ὡς μή τι νεωτερισθείη, παρεφύλαττον: φρούριον γὰρ ἐπέκειτο τῇ πόλει μὲν τὸ ἱερόν, τῷ ἱερῷ δ’ ἡ Ἀντωνία, κατὰ δὲ ταύτην οἱ τῶν τριῶν φύλακες ἦσαν: καὶ τῆς ἄνω δὲ πόλεως ἴδιον φρούριον ἦν τὰ Ἡρώδου βασίλεια. Ἡ Βεζαθὰ δὲ λόφος διῄρητο μέν, ὡς ἔφην, ἀπὸ τῆς Ἀντωνίας, πάντων δ’ ὑψηλότατος ὢν μέρει τῆς καινῆς πόλεως προσῴκιστο. Καὶ μόνος τὸ ἱερὸν κατ’ ἄρκτον ἐπεσκότει. περὶ μὲν δὴ τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν αὖθις εἰπεῖν ἀκριβέστερον ἔκαστα προτεθειμένοις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπόχρη»

(Ἰωσήπου, Ἰουδαϊκός Πόλεμος, Ἅπαντα 4, Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ Πολέμου πρός Ρωμαίους βιβλία Δ΄, Ε΄, (βιβλίο Ε΄ – v-1) Ἐκδόσεις «Κάκτος», Ἀθήνα 1997.

* * * * *

Ὁ Κύριος προεφήτευσε τήν καταστροφή τοῦ Ναοῦ λέγοντας στούς Μαθητές Του:

«Μή βλέπετε αὐτά δέν θά ἀφεθῆ λίθος ἐπί λίθον» (Ματθαίου κδ΄, 2)

«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ ἐμοὶ λόγοι οὐ μὴ παρελεύσονται. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ» (Μάρκου ιγ΄, 30-32).

«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος. Ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθαίου κδ΄, 34-39)

Ὡς ἐδῶ, ὅπως θὰ ἔχη σημειώσει ὁ ἀναγνώστης, ἡ ὁμιλία δὲν ἔκανε κανένα ὑπαινιγμὸ στὸ χρόνο, ἀλλὰ μόνο στὰ σημεῖα τῆς «μεγάλης θλίψεως». Ὅτι ἔπειτα αὐτὴ ἀναφέρεται στὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς χρησιμοποιουμένους ὅρους καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ σπουλαῖο γεγογός, ὅτι ἀκόμα καὶ ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, ἀναλαμβάνοντας νὰ διηγηθῆ τὸ ἴδιο γεγονός, χρησιμοποιεῖ ὁμοιότατες ἐκφράσεις λέγοντας: «Τὰ γοῦν πάντων ἀπ᾽ αἰῶνος ἀτυχήματα πρὸς τὰ Ἰουδαίων ἡττᾶσθαί μοι δοκεῖ κατὰ σύγκρισιν», «Πράγματι, τὰ ἀτυχήματα ὅλων τῶν αἰώνων μοῦ φαίνονται νὰ μένουν ὑποδεέστερα συγκρινόμενα μὲ κεῖνα τῶν Ἰουδαίων» (Ἰουδαϊκός Πόλεμος 1, 12) καὶ χαρακτηρίζει ἀκόμα τὸν πόλεμο μεταξὺ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἰουδαίας «μέγιστον οὐ μόνον τῶν καθ’ ἡμᾶς, σχεδὸν δὲ καὶ ὧν ἀκοῇ παρειλήφαμεν ἢ πόλεων πρὸς πόλεις ἢ ἐθνῶν ἔθνεσι συρραγέντων» (Αὐτόθι 1, 1). Οὔτε εἶναι ἐμπόδιο ὁ ὅρος, ὅτι στὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ «εἰς πάντα τὰ ἔθνη πρῶτον δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον». Ὁ ἅγιος Παῦλος τὸ ἐβεβαίωνε ἐπίσης, σὰν τετελεσμένο γεγονός, πρὶν νὰ καταστραφῆ ἡ Ἱερουσαλὴμ. Τώρα, ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔγινε σαράντα χρόνια μετὰ τὴν ὁμιλία, δηλαδὴ στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ οἱ Ἰουδαῖοι θεωροῦσαν μιὰ «γενεά». Βρίσκομε πράγματι ὅτι ὁ Ἰησοῦς στὴ συνέχεια- ὅταν τελείωσε νὰ περιγράφη τὰ σημεῖα καὶ πρόκειται νὰ μιλήση γιὰ τὸν χρόνο–βεβαιώνει: «᾽Αμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεά αὕτη, μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται» (Μάρκου ιγ΄, 30).

᾽Ερχόμενοι τώρα στὶς ἱστορικὲς ἐπιβεβαιώσεις βρίσκομε ὅτι, πρὸς τὸ τέλος τῶν σαράντα ἐτῶν, ἀνοίγει μιὰ περίοδος ποὺ χαρακτηρίσθηκε, ἀπὸ ἕνα Ρωμαῖο

ἱστορικὸ ποὺ τὴν γνώριζε ἀρκετὰ καλά, σὰν «γεμάτη ἀπὸ συμφορές, μαύρη ἀπὸ πολέμους, σπαρασσομένη ἀπὸ στάσεις, σκληρὴ ἀκόμα καὶ στὴν εἰρήνη. Τέσσερεις ἡγεμόνες φονεύθηκαν μὲ τὸ ξίφος (δηλ. ὁ Νέρων, ὁ Γάλβα, ὁ Ὄθων καὶ ὁ Βιτέλλιος). Τρεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι, περισσότεροι ἐξωτερικοὶ καὶ πλεῖστοι μικτοί, καὶ ὁ ἔλεγχος ἐξακολουθεῖ λεπτομερὴς προσθέτοντας – ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀπειράριθμες συμφορὲς σὲ ἀνθρώπινα ζητήματα, παράξενα σημεῖα στὸν οὐρανὸ καὶ στήν γῆ καὶ προειδοποιήσεις μὲ ἀστραπὲς καὶ οἰωνισμοὺς μελλοντικῶν – γιὰ νὰ συμπεράνη μὲ μιὰ ἀπεγνωσμένη ἀπαισιοδοξία ὅτι «οἱ θεοὶ δὲν φροντίζουν γιὰ τὴν ἀσφάλειά μας, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκδίκησι» (Τάκιτος Hist, 1 2, 3)

«Opimum casibus, atrox praeliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace saevum. Quatuor principes ferro interempti… Trina bella. civilia, plura externa ac plerumque permixta… praeter multiplices rerum humanarum casus, coelo terraque prodigia et fulminum monitus et futurorum praesagia…non esse curae Deis securitatem nostram sed ultionem».

Ἐπίσης καὶ ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, ἀσχολούμενος εἰδικὰ μὲ τὴν Παλαιστίνη, μᾶς δίνει λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς ταραχὲς καὶ προπαντὸς γιὰ τὸν ἀναβρασμὸ τοῦ πολιτικοῦ μεσσιανισμοῦ ποὺ τυχαῖα ἐπανειλημμένως ἀναφέραμε. Τὸ συμπέρασμα ὅλων αὐτῶν ἦταν ἡ καταστροφὴ τοῦ 70, ὅπου τελείωσαν Ναός, πρωτεύουσα καὶ ἔθνος. Ὅσο γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ «θλίψι» θὰ ὑποστοῦν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη διωγμούς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρουν τόσο οἱ Πράξεις καὶ ἄλλα συγγράμματα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅσο καὶ οἱ ρωμαῖοι ἱστορικοί, διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπεκίνησαν εἴτε οἱ ὁμοεθνεῖς κι οἱ συγγενεῖς, εἴτε οἱ ξένοι καὶ οἱ εἰδωλολάτρες. Ἀλλὰ κεῖνοι ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὶς ἀποπλανήσεις τῶν ψευδοπροφητῶν καὶ ἀπὸ τὶς βιαιότητες τῶν διωκτῶν, ὅταν εἶδαν τὸ Ναὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ νὰ βεβηλώνεται ἀπ᾽ τοὺς αἱμοχαρεῖς Ζηλωτὲς (Ἰουδ. Πόλεμος 4, 151 καὶ συνέχ. 305 καὶ συνέχ. 381 καί συνέχ.), συμμορφώθηκαν μὲ τὴν ὑπόδειξι τῆς ἐσχατολογικῆς ὁμιλίας καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν πόλι ἀπεσύρθηκαν στὴν Πέλλα τῆς Ὑπεριορδανίας, ὅπως διηγεῖται ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστορ. 3, 5, 2-3)[1]

«᾽Απὸ ἕνα σπουδαῖο χωρίο τοῦ Φλαβίου Ἰωσήπου θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐξαγάγη ὅτι ἀνάλογη ὑπόδειξις εἶχε μεταδοθῇ ἀπὸ τὴν παράδοσι τοῦ ἰουδαϊσμοῦ στὴν ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ· λέγει: «Ἦν γὰρ δή τις παλαιὸς λόγος ἀνδρῶν ἐνθέων, τότε τὴν πόλιν ἁλώσεσθαι καὶ καταφλέξεσθαι τὸ ἁγιώτατον νόμῳ πολέμου, στάσις ὅταν κατασκήψῃ καὶ χεῖρες οἰκεῖαι προμιάνωσι τὸ τοῦ θεοῦ τέμενος· οἷς οὐκ ἀπιστήσαντες οἱ ζηλωταὶ διακόνους ἑαυτοὺς ἐπέδοσαν» (Ἰουδ. Πόλεμ, 4, 388).

[1] Εὐσεβίου Ἐκκλησιαστιακή Ἱστορία, ΒΕΠΕΣ τ. 19 σσ. 252-253: «Μετὰ Νέρωνα

δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσιν τὴν ἀρχὴν ἐπικρατήσαντα τῶν ἀμφὶ Γάλβαν καὶ Ὄθωνα ἐνιαυτὸν ἐπὶ μησὶν ἓξ διαγενομένων, Οὐεσπασιανός, ταῖς κατὰ Ἰουδαίων παρατάξεσιν λαμπρυνόμενος, βασιλεὺς ἐπ’ αὐτῆς ἀναδείκνυται τῆς Ἰουδαίας, αὐτοκράτωρ πρὸς τῶν αὐτόθι στρατοπέδων ἀναγορευθείς. τὴν ἐπὶ Ῥώμης οὖν αὐτίκα στειλάμενος, Τίτῳ τῷ παιδὶ τὸν κατὰ Ἰου δαίων ἐγχειρίζει πόλεμον. μετά γε μὴν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν Ἰουδαίων πρὸς τῷ κατ’ αὐτοῦ τολμήματι ἤδη καὶ κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πλείστας ὅσας ἐπιβουλὰς μεμηχανημένων, πρώτου τε Στεφάνου λίθοις ὑπ’ αὐτῶν ἀνῃρημένου, εἶτα δὲ μετ’ αὐτὸν Ἰακώβου, ὃς ἦν Ζεβεδαίου μὲν παῖς, ἀδελφὸς δὲ Ἰωάννου, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντος, ἐπὶ πᾶσί τε Ἰακώβου, τοῦ τὸν αὐτόθι τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον πρώτου μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν κεκληρωμένου, τὸν προδηλωθέντα τρόπον μεταλλάξαντος, τῶν τε λοιπῶν ἀποστόλων μυρία εἰς θάνατον ἐπιβεβουλευμένων καὶ τῆς μὲν Ἰουδαίας γῆς ἀπεληλαμένων, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ τὴν εἰς σύμπαντα τὰ ἔθνη στειλαμένων πορείαν σὺν δυνάμει τοῦ Χριστοῦ, φήσαντος αὐτοῖς· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου», οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας κατά τινα χρησμὸν τοῖς αὐτόθι δοκίμοις δι’ ἀποκαλύψεως ἐκδοθέντα πρὸ τοῦ πολέμου μεταναστῆναι τῆς πόλεως καί τινα τῆς Περαίας πόλιν οἰκεῖν κεκελευσμένου, Πέλλαν αὐτὴν ὀνομάζουσιν, [ἐν ᾗ] τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ μετῳκισμένων, ὡς ἂν παντελῶς ἐπιλελοιπότων ἁγίων ἀνδρῶν αὐτήν τε τὴν Ἰουδαίων βασιλικὴν μητρόπολιν καὶ σύμπασαν τὴν Ἰουδαίαν γῆν, ἡ ἐκ θεοῦ δίκη λοιπὸν αὐτοὺς ἅτε τοσαῦτα εἴς τε τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ παρηνομηκότας μετῄει, τῶν ἀσεβῶν ἄρδην τὴν γενεὰν αὐτὴν ἐκείνην ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσα»